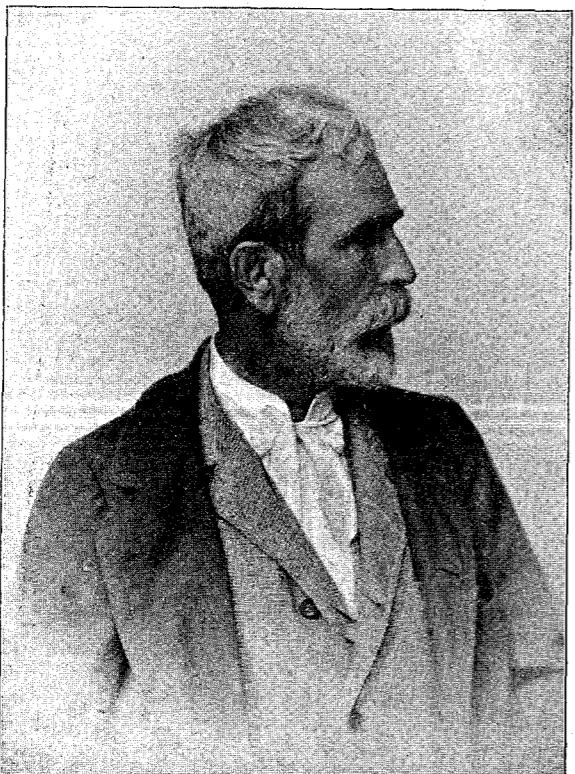

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

+ 22 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 1900

ΝΙΚΟΛΑΟΣ ΓΥΖΗΣ

"Δέν ημπορώ νά δωγραφήσω
τὴν Ἑλλάδα μας τόσον ώραιαν
ως τὴν αισθάνομαι".

N. Gyzis

1900.

Η ψυχή του, ποιητοῦ μεγάλη ψυχή, διαρκῶς
ἐν λατρείᾳ εἰς τὸν Ναὸν τοῦ Καλοῦ.

Εἰς τὴν Τέχνην ἀνεζήτει πάντοτε τὴν Ἑλλάδα, ὅπου ἀδιάκοπα ἐφτερούγιζεν ἡ φαντασία του, προσκολλημένη εἰς τὴν ζηλεμένην αὐτὴν χώραν τοῦ φωτός, εἰς τὴν θείαν τῆς Τέχνης τοῦ μεγαλείου καὶ τῆς ἀπλότητος, ἀπὸ τῆς ὥποιας ἐνεπνέετο.

Γράφω ἐντυπώσεις τὰς ὥποιας ἡντλησα ἀπὸ τὴν ζωὴν του, ἐδιάβασα μέσα εἰς τὰ ἔργα του, ἐνωπίσθην εἰς τὴν ἡρεμον καὶ ἐμπνευσμένην του ὄμιλίαν. Κάθε του λέξις καὶ μία εὐχὴ διὰ τὴν Ἑλλάδα — αἰωνίως αὐτὴν — ἡ ἔνα παράπονον· τὴν ἐποθοῦσε μεγάλην, τὴν ὀνειρεύετο ἔνδοξον διπλῶς ἄλλοτε· καὶ τότε ἔνα δάκρυ μισοπνιγμένον ἔθόλωνε τὰ μάτια του, δάκρυ πόνου καὶ λαχτάρας διὰ τὴν ἡλιόλουστον γωνίαν, ποῦ κρύπτει μέσα τῆς τόσον μεγαλείον καὶ χίλια δύνειρα.

Ἐγνώρισα τὸν Γύζην κατὰ τὸν παρελθόντα Ιούνιον. Τὸν ἐνθυμοῦμαι εἰς τὸ καλλιτεχνικὸν ἐργαστήριόν του ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τῶν Καλῶν Τεχνῶν τοῦ Μονάχου μὲ τὴν διακρίνουσαν αὐτὸν εὐγενῆ ἀφέλειαν. Ἡ σεβασμία καὶ λευκὴ κεφαλή του, η κουρασμένη φυσιογνωμία του καὶ τὸ ἐμπνευσμένον του βλέμμα παρίσταντο ἀπειρώς θελκτικὰ εἰς τὰ μάτια μου μέσα εἰς τὴν ἀτμοσφαῖραν ἐκείνην, ἡ ὥποια μ' ἐκρατοῦσε δέσμιον ἐν θαυμασμῷ. Ἡ φωνή του σιγανή καὶ σοβαρά, καταλήγουσα εἰς ἔνα τόνον ὡς εἰς μουσικὴν ἐπωδόν, ἐνεῖχε κάτι τὸ βαθὺ καὶ μονοτόνως ὠραῖον. Ἡ ὄμιλία του ἐστρέφετο πάντοτε περὶ τὴν Τέχνην, περὶ τὰς Ἀθήνας. Δὲν ἐλησμονοῦσε ποτέ, μέσα εἰς τὴν δόξαν ποῦ τὸν περιέβαλλε, τὴν στενωπὸν τῆς ὁδοῦ Θεμιστοκλέους, ὅπου εύρισκετο τὸ εύτυχισμένον πατρικόν του σπίτι. Αὐτὸς ἐστέγασε πρῶτον τὸ τάλαντόν του. Εἰς ἔνα τρίγωνον δωμάτιον, ποῦ τὸ στολίζουν ἀκόμη διάφορα σχεδιάσματα καὶ ἔργα του ἡμιτελῆ, ἥρχισεν ὁ Γύζης τὰ πρῶτα φτερουγίσματα τῆς τέχνης του, ἡ ὥποια ἦτο προωρισμένη νὰ δοξάσῃ τὸ ἔλληνικὸν ὄνομα. Γύρω του αἱ ἡμιτελεῖς συνθέ-

σεις, αἱ ἐγκλείουσαι τὰς πρώτας δονήσεις τῆς ἐμπνευσμένης του ψυχῆς, ἐτόνιζαν σιγαλὸν ὕμνον εἰς τὸν ἐργαζόμενον πρεσβύτην.

Καὶ ἐπανέργομενος εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐν ὧ περιειργαζόμεθα ποτὲ τὰ ἀριστουργήματα τῆς Ἑλληνικῆς Τέχνης, τὰ εὐρισκόμενα εἰς τὰς στοὰς τῆς Ἀκαδημίας, ἐπανελάμβανε συχνά: κρίμα νὰ μὴν ἔχωμεν ἐκεὶ κάτω εἰς τὰς Ἀθήνας τὰ ἐκμαγεῖτα τούλαχιστον τῶν ἀριστουργημάτων αὐτῶν. Καὶ ἀνέπτυσσε τότε μὲ ὅλιγας λέξεις τὴν ἀξίαν ἐκάστου ἔργου καὶ ἀνέλαμπεν ὑπὸ τὴν πρόσχειρον διδασκαλίαν του ἐκπαγλον τὸ καλλιτελος των. Ἡ ἀρχαιότης, ἔλεγεν, εἶνε ἡ μόνη Τέχνη. Ἐκείνοι ποτὲ δὲν θὰ ξαναγεννηθοῦν.

Ἀκριβῶς τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἔδιδε τῆς τελευταίες πινελίες εἰς τὴν τελευταίαν του σύνθεσιν, τὴν ὥποιαν μετ' ὅλιγας ἡμέρας ἔστειλεν εἰς τὴν Ἐκθεσιν τοῦ Μονάχου. Εἶχεν ἐμπνευσθῆ αὐτὴν ἀπὸ τὸ τροπάριον τῆς Μεγάλης Ἐδομάδος: Ἰδοὺ ὁ Νυμφίος ἔρχεται ἐν τῷ μέσῳ τῆς νυκτός.

«Βλέπετε, μου ἔλεγε, δὲν ἔβαλα ρομφαίας. Ἐγὼ αἰσθάνομαι τὴν θρησκείαν μας, μόνον μὲ ἀγάπην. Ἡ Ἀγάπη εἶναι τὸ ἔμβλημά της».

Ἡ εἰκὼν ἐκείνη ἦτο τὸ κύκνειον χόρα τοῦ ποιητοῦ. Καὶ ὁ Νυμφίος εὗρε γρηγοροῦσαν τὴν μεγάλην του ψυχήν.

Ἐνθυμοῦμαι ἀκόμη ζωηρά, οὕτε θὰ τὸ λησμονήσω ποτέ, τὸ φιλόξενον σπίτι τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἡσθάνθην ἐκεὶ μέσα τὸ θάλπος τῆς Ἀγάπης καὶ συγχρόνως τῆς Τέχνης τὴν θείαν πνοήν. Αἱ δύο Ἐφέστιοι ἐσκόρπιζαν ἀφθονα τὴν χάριν των εἰς τὴν εὐλογημένην στέγην, χωρὶς ἐπίδειξιν, μὲ τῆς ἀληθείας τὴν ἀπλότητα. Ἀνεύρισκα παντοῦ γύρω μου τὴν καλωσύνην καὶ τὸ χαμόγελο. Τῆς ἀρχαίας φιλοξενίας τὴν ἀφέλειαν.

Βραδύτερον, ὅταν τοῦ ἔγραψα διὰ νὰ τοῦ σφίξω τὸ χέρι καὶ τὸν εὐχαριστήσω καὶ τοῦ ἐκφράσω συγχρόνως τὸν θαυμασμόν μου διὰ τὸν ἐμπνευσμένον ζωγράφον, καὶ τὴν ἐκτίμησιν καὶ ἀγάπην μου διὰ τὸν ἀνθρωπὸν, μοῦ ἀπήντησε μὲ τὴν ἀρετὴν καλλιτεχνικήν του γραφίδα:

«Οταν παιδί έβαστούσα ἀκόμη τὸ φουστάνι τῆς μακαρίσσας Μάννας μου, καὶ ἔτρεχα κοντά της, ἐνθυμοῦμαι νὰ ἔλεγε μὲ καμάρι εἰς τοὺς γνωρίμους καὶ φίλους μας, οἱ ὅποιοι μᾶς ἀπήντουν καὶ μὲ ἔχαΐδευαν, ὁ Νικόλας μου δὲν εἶναι ψυχορφο παιδί, μὰ ἔχει πλανέτο. Τὸ πλανέτο αὐτό, ἡ μᾶλλον ἡ εὐχὴ της, θὰ εἶναι βεβαίως ἔκεινη ἡ δύναμις ἡ ὅποια ὡς σήμερον μὲ προστατεύει, καλύπτουσα τὰ λάθη μου καὶ μαχεύουσα ἔκεινους οἵτινες ἐκ τοῦ πλησίον μὲ γνωρίσουν. Τὸ πλανέτο αὐτό, ἐγέλασε καὶ σᾶς καὶ σᾶς τὸ ἔξο-

Nikos (Σκαρίφημα).

μολογοῦμαι δτι δὲν αἰσθάνομαι ἄλλο τι παρ' δτι ὡς ἀνθρώπος ἔξετέλεσα τὸ καθῆκον, τὸ ὄποιον καθῆκον εἰς κάθε ἀνθρώπον εἶναι ἴδιον».

Ο Γύζης ἡτο κατ' ἔξοχὴν ἔλλην ζωγράφος. Τὰ ἔργα του ἀποπνέουν τὴν μελαγχολικὴν ποίησιν τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν. Εθίξε μὲ τὸν χρωστήρα τὰς λεπτοτάτας χορδὰς τῆς ψυχῆς τοῦ Ἐθνους, ἀπὸ τὴν ὄποιαν ἡντλησε τὰ ἀριστουργήματα του. Φύσις ὑπέροχος, ποιητική, εὐγενής, ἀνεύρεν δ, τι ὑψηλὸν ἔγκλειει ἡ ιστορία μας, δ, τι ωραίον ἔχει ὁ ἔλληνικὸς βίος, δ ἀπλούς, δ ἀπέριττος, δ ἀγνὸς καὶ ἀμιγῆς τοῦ σημερινοῦ πολιτισμοῦ. Σπανίως συγκινεῖ ἔργον καλλιτεχνικὸν τόσον βαθεὶα δσον τὸ Τάμπα τοῦ Γύζη.

Η Θρησκεία, τὸ Παλλαδίον τῆς Ἑλλάδος δούλης, λάρπει μὲ δόλον τὸ κάλλος της εἰς τὰ πρόσωπα μάννας καὶ κόρης, ποῦ εἶχαν ἀφιερώσει εἰς αὐτὴν τῆς ζωῆς των ἐν δνειρον. Δύναμις ὑπερτέρα, ἡ ὅποια ποτὲ δὲν ἐγκατέλιπε τὸν Ἐλληνα, ὁδηγεῖ τὰς δύο γυναικας εἰς τὸν μακρινὸν δρόμον των ὑπὸ τὸ παρήγορον Φῶς ἀναμμένης λαμπάδος. Καὶ εἰς τὸ τέρμα, ωραῖον ὡς ἡ Ἀλήθεια, σελαγίζει πέραν ἐκεῖ ἐνα Σύμβολον, ἀγιασθὲν δι' ἐνὸς Θανάτου.

Εἰς τὸ Κουφὸ Σχολείο ἀδελφωμένη ζωγραφίζονται ὁ Πόνος τῆς Σκλαβιᾶς ποῦ βαρύνει τὸ ἔλληνικὸν Εθνος καὶ ἡ λευκάζουσα μαχρόβεν Ἐλπὶς τῆς Ἐλευθερίας.

Καὶ μέσα στὴ θολόκτιστη ἐκκλησιὰ—
στὴν ἐκκλησιὰ ποῦ παίρνει κάθε βράδυ
τὴν δψι τοῦ σχολείου—
τὸ φοβισμένο φῶς τοῦ κανδηλιού
τρεμάμενο τὰ ὄνειρατα ἀναδεύει . . .

Ἐθάλε τὸ χέρι του ἐπάνω εἰς τὸ πονεμένον μέρος, ἥσθανθη βαθεὶα τὸν πόνον καὶ τὸν ἀπέδωσε μὲ τὸν δημιουργὸν χρωστήρα του ζωντανὸν ἐπὶ τῆς ἀψύχου οθόνης.

Η ἔλληνικὴ ψυχὴ, ἡ αίματωμένη ἀκόμη, μεθ' δόλον τῆς Ἐλευθερίας τὸ χαμόγελο, προσδίδει εἰς τὰς εἰκόνας του ζωὴν λύπης καὶ χρᾶς καὶ ἔλεου.

Αλλ' εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Γύζη ἐπιτελεῖται ὀλονέν κάτι, ἔξοχως ωραῖον. Η ἔλληνικὴ Τέχνη, ἡ αἰωνία, ἡ δημιουργήσασα ὑπέροχον κόσμον συναισθημάτων, γραμμῶν, σωμάτων, ἡ ύψιστη αὐτὴ ἐκδήλωσις τῆς ἐνοικούσης εἰς τὸν ἀνθρωπὸν θείας πνοῆς, τὰ κιτρινισμένα ὑπὸ τοῦ χρόνου μάρμαρα, τὰ συγκινοῦντα μὲ τὸ κάλλος των τὸ θεικόν, τὰ μεταριστοῦντα τὸν ἀνθρωπὸν, τὸν ἀσθμαίνοντα ὑπὸ τὸ βάρος τῆς σημερινῆς ζωῆς, τῆς ἐπιστήμης, τοῦ θετικισμοῦ· καὶ τῆς μεγάλης αὐτῆς Τέχνης αἱ ἀδελφαὶ γραμματὶ τῶν βουνῶν τῆς Ἐλλάδος, ποῦ πρῶται ἔθελξαν τὸ δῆμα τοῦ Γύζη, ζοῦν, βαθεὶα χαραγμέναι, μέσα του. Τοῦ ζωγράφου τὴν ὑπαρξίαν περιβάλλει ὄριζων μαγικός. Η ψυχὴ του κλίνει τὸ γόνυ πρὸ τῶν δύο θεοτήτων· καὶ ἡ λατρεία αὐτὴ ἡ θερμή, τῆς προσευχῆς του τὸ θυμίαμα ἀναφαίνεται μέσα εἰς τὴν τέχνην του μὲ τῆς ἴδιορυίας τὴν σφραγίδα.

Τὸν ὅμιχλωδη γερμανικὸν οὐρανὸν ἀποκαλύπτει τὸ κάλλος τῆς ἔλληνικῆς Τέχνης καὶ τῆς ἔλληνικῆς Φύσεως. Ο Ὄλυμπονίκης, ἡ

Ιστορία, ὁ Νέος Αἰών, τὸ Πνεῦμα τῆς Θείας, η Δόξα περιβάλλουν τὸ δνομά του μὲ αἴγλην.

Η Βαυαρία ἀποδίδει τὴν προσήκουσαν τιμὴν εἰς τὸν ἔλληνα καλλιτέχνην. Καὶ ὁ Γύζης γράφει τὴν Ἀποθέωσιν τῆς Βαναρίας. Ἐπὶ ἀρματος, συρομένου ὑπὸ λεόντων, ἐμβλήματος τοῦ

Ο Μικρὸς Σοφός.

Βαυαρικοῦ βασιλικοῦ οίκου, φέρεται ἡ Βαυαρία. Εἰς τὸ ἀριστερὸν χέοι κρατεῖ τὸ σύμβολον τῆς Ειρήνης καὶ εἰς τὸ δεξιὸν λήκυθον πλήρη ἐλαῖου. Τὸ Ἐμπόριον, ἡ Βιομηχανία καὶ ἡ Βιοτεχνία στολίζουν αὐτὴν μὲ ἀνθη. Τὰ ἱνα τοῦ ἀρματος κρατεῖ Ἐρως, σύμβολον τῆς ἀγάπης, ήτις συνδέει τὴν Βαυαρίαν μὲ τὸν βασιλεύοντα οίκον. Η Ἐπιστήμη καὶ τὸ Πνεῦμα αὐτῆς ὑπὸ μορφὴν παιδός, μὲ δῆδα ἀναμμένην φωτίζουν τὸν δρόμον της. Ἐπὶ κεφαλῆς ἡ Ποιήσις, τονίζουσα ὕμνον, καὶ μικρὸς παῖς, τῆς Ποιήσεως τὸ Πνεῦμα, προσπαθεῖ νὰ κρατήσῃ τὸ ἀρμα, συμβολίζων τὴν εὐχὴν δπως ἡ Βαυαρία ὑπὸ τὴν σκέπην τῆς εἰρήνης προκόπτη πάντοτε. Καὶ κλείει τὴν πομπὴν ἡ Τύχη, φέρουσα πλούσια δῶρα εἰς τὴν εὐδαίμονα χώραν.

Κάτι ἀγαθῶς, οὐρανίως ωραῖον, ὁδηγεῖ τὸν χρωστήρα του καὶ αἴρεται μὲ τῆς Ποιήσεως τὰς πτέρυγας. Ζῆ καὶ αἰσθάνεται εἰς σφαιραν ὑψηλήν καὶ διαδίδονται καὶ σκορπίζουν τριγύρω ἀτμοσφαιραν ἀρώματος λεπτοτάτου.

Η Βαυαρία ἀνευφημεῖ τὸν ἔλληνα ζωγράφον καὶ τοῦ προσφέρει τὸν στέφανον. Η Πατρὶς τὸν προσκαλεῖ εἰς τοὺς θερμοὺς κόλπους της. Καὶ ἡ Δόξα σπεύδει φεῦ! νὰ χαράξῃ τὸ δνομά του ἐπάνω εἰς τὸν τάφον του.

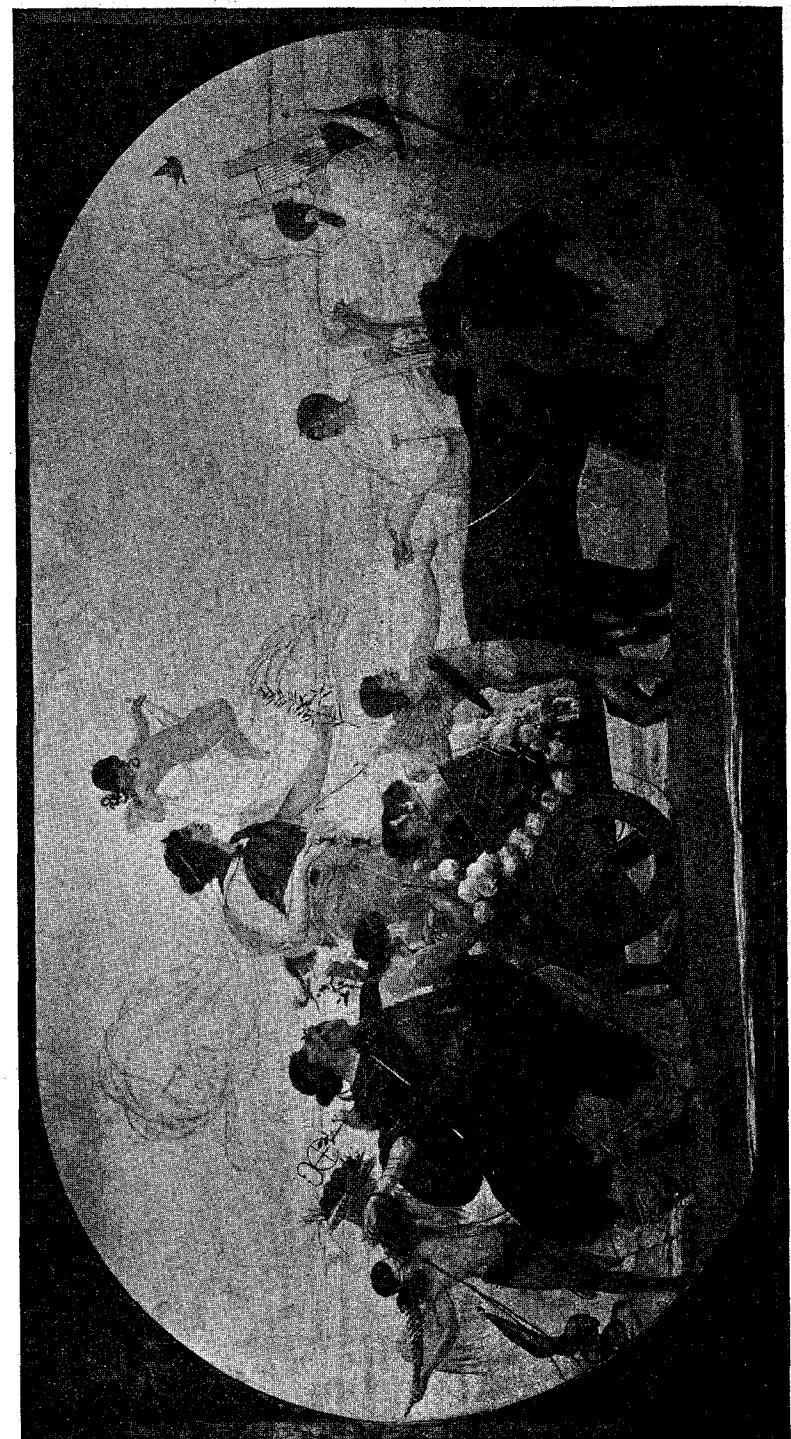
Ο ΓΥΡΙΣΜΟΣ

Ούτε στὴ χώρα τὴ σοφὴ τῆς Τευτονίας,
Ποῦ ἐβύζαξε τῆς μάννας μας τάμβροσιο γάλα,
Οὔτε μέσ' στὴ σκοταδερή, βουβὴ Βαλχάλα,
Ζητεῖ ἡ ψυχή Σου φωτεινὴ σφαῖρα ἀρμονίας.

Γιατί, ψυχὴ ποῦ θεοὺς στὴν γῆν ὀλύμπιονς πλάττει,
Ἐλληνοποῦλες ἀδελφές, Νίκη καὶ Δόξα,
Μὲ χρώματα ἀπ' τὰ οὐράνια μας παρμένα τόξα,
Ἄλλα τήνε μαγεύουντε, γαλάζια πλάτη.

Ἄλλα ταξείδια τὴν τραβοῦν σὲ πόσμους ἄλλους,
Σᾶλλην ἀστείρευτη πηγὴ φωτὸς καὶ πάλλους
Καὶ τὰ φτερὰ μὲ γυρισμοῦ λαχτάρα ἀπλόνει,
Στὴν πρώτη ἥλιόλουστη φωληά, σὰν χελιδόνι.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΡΑΤΗΓΗΣ

Nέος Αἰών,

Ο Νικόλαος Γύζης ἔπλαττε κατὰ δύο τρόπους ἐν τῇ τέχνῃ του: ἐκεῖνο τὸ ὄποιον μετὰ καλλιτεχνικῆς χαρᾶς ἔβλεπε, καὶ ἐκεῖνο τὸ ὄποιον μετὰ ποιητικοῦ πόθου ὀνειρεύετο.

Ἐζωγράφει τὰ μικρὰ συμβάντα τοῦ καθημερινοῦ βίου τοῦ σπιτιοῦ καὶ τῶν δρόμων, καὶ ἔζωγράφει τὰς ύψηλὰς συναντήσεις, τὰς ὄποιας δύναται νὰ ἔχῃ πνεῦμα λαχταρίζον ἐκ πόθου καὶ γνωρίζον νὰ πετᾷ.

Tί ἔβλεπε καὶ τί ὀνειρεύετο;

"Ἐβλεπε τὸν χορὸν τῶν χρωμάτων καὶ τὰς πανηγύρεις τοῦ φωτὸς ὑπὸ τὸν μεσημβρινὸν οὐρανόν, ἔβλεπε τὴν ζωὴν τῶν ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὰς ἐπτὰ ἥμέρας τῆς ἔβδοράδος, τὴν ζωὴν αὐτὴν, τὴν τόσον μικρὰν ἐν τῇ ἀσητού μότητὶ τῆς καὶ τόσον σημαντικὴν ἐν τῇ μικρότητὶ τῆς· διότι δοι οἱ ἀνθρωποί του αἰσθάνονται, εἶνε τεθλιψμένοι ἢ φαιδροί. Καὶ ἔβλεπεν αὐτὴν τὴν χαρὰν καὶ αὐτὴν τὴν ὄδυνην ἐντὸς τῶν ἀγνιῶν οὐχὶ μόνον ὡς ζωγράφος μὲ τοὺς ὄφθαλμούς, ἀλλὰ καὶ ὡς ἀνθρωπος μὲ τὴν καρδίαν. "Ανθρωπος καὶ καλλιτέχνης ἦτο ἐν ἐν αὐτῷ, ὥφειλον νὰ αἰσθάνωνται δμοῦ — καὶ ἡσθάνοντο περιπαθῶς·

'Εγκλείεται μεγάλη ἀγάπη πρὸς τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὰς εἰκόνας του. 'Εθώπευσεν ἐν τῇ φαντασίᾳ του τὰ παιδία τὰ ὅποια ἔζωγράρησε καὶ ἐτίμησε τοὺς γέροντας τοὺς ὄποιους ἔγραψε, καὶ ἀπὸ τοῦ προπετοῦ γέλωτος τῶν ἀγνιώπαιδων μέχρι τῆς σεμνῆς σοβαρότητος τοῦ σκεπτικοῦ γέροντος, δστις χιλιάκις ἥδη ἐγέλασεν, ἀλλὰ καὶ χιλιάκις ἐπίσης ἔχει κλαύσῃ, μεταδίδει εἰς ὅλας τὰς μορφάς του τὸ ἰσχυρὸν ἐκεῖνο πῦρ, τὸ ὄποιον καλοῦμεν ἐσωτερικὴν ζωήν.

Καὶ τί ὀνειρεύθη; Εἰς τὰ ὄνειρά του ὁ Γύζης εἶνε αὐστηρός, διὰ τῶν χασμάτων τοῦ ὄνειρου του οὐδὲν δύναται νὰ παρεισδύσῃ τὸ ὄποιον θὰ ἥτο συγγενὲς πρὸς τὸ σύνηθες, τὸ καθημερινὸν θνήσκει καὶ ὁ χρόνος παύει—ἀρχεται ἡ αἰωνία σημασία. Εἰς τὰ ὄνειρά του οὐδὲν τὸ ἐπίγειον· τὸ πᾶν εἶνε ὑπερκόσμιον, τὸ πᾶν εἶνε πλῆρες σημασίας καὶ τὸ πᾶν ὑπηρετεῖ ἐκεῖ μίαν ρήγισσαν: τὴν Καλλονήν. Εἰς τὰ ὄνειρά του δὲν ζώσι πλέον ἀνθρωποι, ἀλλὰ πλανῶνται ἐκεῖ ύψηλαὶ ἀκτινοβόλοι μορφαί, ἀδελφαὶ τῶν ὥραίων ἐκείνων δυνάμεων, τὰς ὄποιας οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες ἐδημιούργησαν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα ὡς ιδανικὸν μέχρι συντελείας τῶν αἰώνων. Εἰς τὰ ὄνειρά του φλέγει ἰσχυρὸς πόθος: νὰ εἶνε ἀληθῶς ἀπόγονος τοῦ λαοῦ ἐκείνου, τοῦ ὄποιου ἡ γλῶσσα εἶνε μήτηρ τῆς γλώσσης του, ἡ πατρὶς ἐπίσης πατρὶς του.

Καὶ ὁ Νικόλαος Γύζης δὲν βλέπει πλέον, καὶ ὁ Νικόλαος Γύζης δὲν ὀνειρεύεται πλέον...,

ΕΡΝΣΤ ΧΑΡΤ

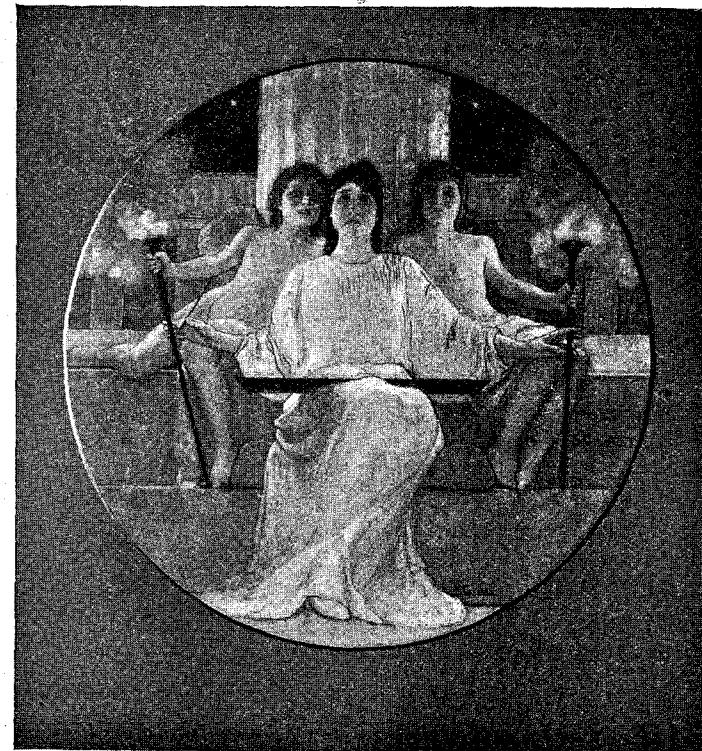
Σπουδή.

Η ΔΟΞΑ

Στών Ψαρών τὴν ὄλομαυρη ῥάχι
Περπατῶντας ἡ Δόξα μονάχη,
Μελετᾷ τὰ λαμπρὰ παλληκάρια
Καὶ στεφάνι στὸ χέρι κρατεῖ,
Γεναμένο ἀπ' τὰ λίγα χορτάρια,
Ποῦ εἶχαν μείνη στὴν ἔρημη γῆ.

ΣΟΛΩΜΟΣ

Τέχνη καὶ Ἐπιστήμη.

Ο ΓΥΖΗΣ

ΩΣ ΔΙΑΚΟΣΜΗΤΙΚΟΣ ΖΩΓΡΑΦΟΣ:

Ο παρατηρῶν τὴν ἰσχυρὰν καὶ ἀπότομον μετατροπήν, ἡτις ἐπῆλθεν εἰς τὰς εἰκαστικὰς τέχνας καὶ τὴν καλλιτεχνικὴν βιοτεχνίαν κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, μετατροπὴν προελθουσαν ἀπὸ ἑξωτερικὰς ἐπιδράσεις, καὶ ἀνασκοπῶν τὰ πέντε ἡ δέκα διαρρεύσαντα ἔτη, ἐκπλήσσεται ἑξάπαντος συλλογιζόμενος πῶς τόσον ταχέως λησμονεῖται καὶ παραγνωρίζεται δ, τι ἀλλοτε ἐκρίνετο ἀξίον τῶν ύψιστων ἐπαίνων. Ποῦ ἔγκειται τὸ αἴτιον; Ἀρκεῖ ἀρά γε ν' ἀποδώσωμεν τοῦτο, συντόμως, εἰς τὸν συρμόν, δοτις, δ, τι ἐλαττεύεται σήμερον κρημνίζει αὔριον; Νομίζω ὅχι, μολονότι ἀρκετὸν μέρος τῆς ἀστασίας ταύτης προέρχεται καὶ ἐκ τοῦ συρμοῦ. Ἀφ' ἐπέρου δύμας δὲν πρέπει νὰ μὴ ὄμοιογήσωμεν διτι κατὰ τὸ πλεῖστον τὸ σπέρμα τῆς λήθης ἔφερεν, ἐν ἐαυτῇ ἡ καλλιτεχνικὴ ἀτέλεια τῶν ἀλλοτε ἐκθειαζομένων τώρα δὲ διασυρομένων ἔργων. Διότι τὸ ἀληθῶς ὡραῖον παραμένει τοιοῦτο κατὰ πάντας τοὺς χρόνους, ἀν δχι εἰς τὴν κρίσιν τοῦ πλήθους, τοῦ ὁποίου οἱ ψευδόχρυσοι στέφανοι ταχέως ἀμαυροῦνται, ἀλλ' εἰς τὴν κρίσιν τῶν εἰδημόνων. Ἀληθῶς ἐν μιᾷ τοιαύτῃ μετατροπῇ, ὁποίᾳ ἐπετέλεσαν τὰ τελευταῖα ἔτη, δύναται νὰ καταδειχθῇ ἡ ἀξία ἐνὸς ἔργου, τὸ μεγαλεῖον ἐνὸς καλλιτέχνου. Εἰς δ' ἐκ τῶν ὀλίγων, οἱ ὁποῖοι εἰς τὸ ρέυμα τῶν τελευταίων ἐτῶν παρέμειναν πιστοὶ πρὸς ἐαυτοὺς καὶ διεψυλάχθησαν ἀληθεῖς καλλιτέχναι, εἶνε ὁ Νικόλαος Γύζης.

Δὲν θὰ πραγματευθῶμεν ἐνταῦθα περὶ τοῦ ἐν γένει ζωγράφου Γύζη, ἀλλὰ θὰ σκιαγραφήσωμεν τὴν δρᾶσιν αὐτοῦ ἐν τῇ περιοχῇ τῆς διακοσμητικῆς τέχνης.

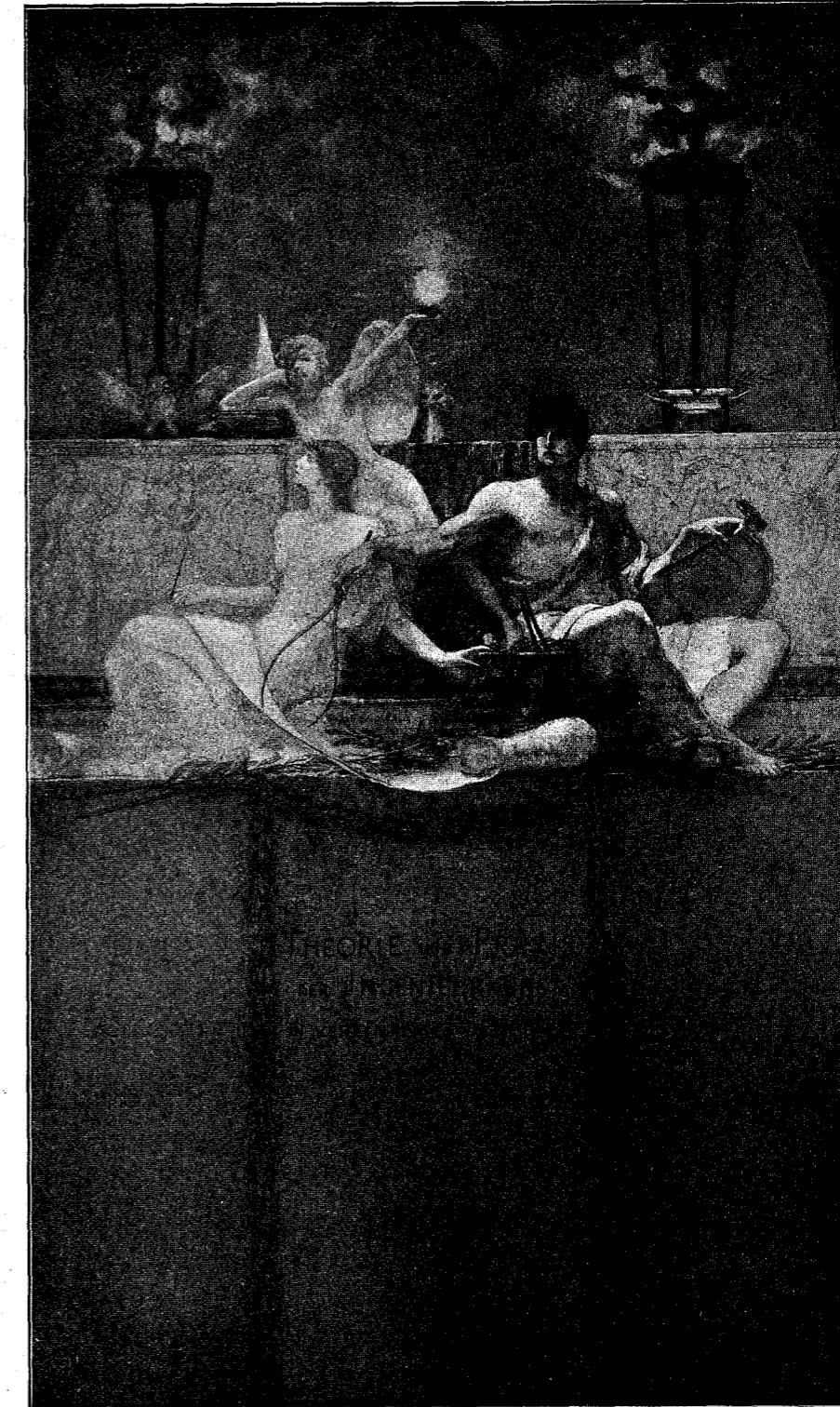
Τὸ πεδίον τοῦτο, εἰς τὸ ὁποῖον ἀνεπτύχθη τὸ δημιουργικόν, τὸ βαθὺ πνεῦμα του, εἶνε σχετικῶς περιωρισμένον. Εζωγράφησε μόνον σειράν

τινα δηγελιῶν τῶν τοίχων, προμετωπίδων καὶ σχεδιογραφημάτων διὰ τὴν βιβλιοτεχνίαν. Ἀλλὰ ποιὸν πνεῦμα ἀναφαίνεται εἰς ἓν ἔκαστον τῶν ἔργων τούτων! Τίς δύναται ν' ἀρνηθῆ τὴν αὐστηρόν ως δικαστοῦ κρίσιν τὴν ἐποπτεύουσαν τὴν ἐκτέλεσιν τῶν ἔργασιῶν του, πῶς ἐζήτει καὶ ἐζύγιζε καὶ ἐσχεδίαζε καὶ ἔσχιζε μέρχρις οὐ τὸ ἔργον ὄρθωθῆ πρὸ τῆς κρίσεώς του ὅπως τὸ ἥθελεν; Ὁ εὐτυχήσας νὰ ἐπισκοπήσῃ εἰς τὸ ἔργαστηρίον του τὸν πλούτον θησαυρὸν τῶν ἴδεων, δοσις ἐν ἀπροσδοκήτῳ πληθύῃ ἐξετίνετο εἰς τοὺς τοίχους ή κατὰ φιλικὴν συνδιάλεξιν, ὅτε σπανίως ἐσθύνετο τὸ σιγάρον, νὰ ρίψῃ ἐν βλέμμα εἰς τὸν πλούτον τῶν χαρτοφυλακίων του, ἀνευρίσκει καλλιτέχνην πολὺ μεγαλείτερον ἐκείνου τὸν ὄποιον δεικνύουν τὰ περατωθέντα ἔργα του. Ως ἀπόδειξιν τούτου ἀναφέρω μόνον τὴν συλλογὴν τῶν σκαριφημάτων του εἰς τὴν "Εκθεσιν τοῦ ὑαλίνου παλατίου ἐν Μονάχῳ.

Τὸ θεμελιῶδες γνώρισμα τῆς τέχνης τοῦ Γύζη εἶναι ἀναντιρρήτως ὁ ἀρχαῖος κλασικὸς χαρακτήρ, τὸ μέγα δῶρον τῆς πατρίδος του Ἑλλάδος. Ἀκουσίως ἐπέρχεται εἰς ἡμᾶς συχνὰ ἡ σκέψις δτὶ αἱ σοθαραί, ἀθραὶ γυναικεῖαι μορφαί, τὰ ἰσχυρὰ ἀνδρικὰ πνεύματα, εἶναι τέκνα βαθυτάτης νοσταλγίας τῆς πατρίδος του. Ἐνέχουν κάτι τῆς Ἰφιγενείας, καὶ αἱ σκέψεις τοῦ καλλιτέχνου κατὰ τὴν δημιουργίαν τῶν εὐγενῶν τούτων μορφῶν φαίνεται ώς νὰ ἐβυθίσθησαν εἰς τὰ δυνειρά τῆς ἀναμνήσεως, ώσδεν ὁ ζωγράφος νὰ «εἴχεται μὲ τὴν ψυχὴν τὴν χώραν τῶν Ἑλλήνων» δπως λέγει ὁ ποιητής. Τὰ ὑπέρλαμπρα πλάσματα τῆς ἀρχαίας τέχνης ὑπῆρξαν τὰ πρότυπα τοῦ καλλιτέχνου, ἀλλ' ὅχι ὡστε νὰ διαφαίνεται ἐξάρτησις τις ἐξ κυρτῶν. Νομίζω δτὶ οὐδὲν παράδειγμα καθαρῶς τυπικῆς προσοικειώσεως ἀρχαίων μορφῶν ὑπάρχει εἰς τὸ ἔργον τοῦ Γύζη. Τὸ πνεῦμα τῆς ἀρχαίας τέχνης ἐνυπάρχει πρὸ πάντων εἰς τὴν τέχνην τοῦ Γύζη, καὶ τοῦτο τὴν ζωογονεῖ, καὶ τοῦτο ἀσκεῖ ἀκατανίκητον θέλγητρον ἐπὶ τοῦ θεατοῦ. Βεβαίως τὸ πνεῦμα τοῦτο τὸ εὐγενές περικλείει εὐγενής κλασικὴ μορφή, εἰς μεμετρημένον πάθος κινοῦνται τὰ σώματα, ὁμοίως σεμνοπρεπῆ καὶ ὑπὸ ἀττικῆς χάριτος διαπνεόμενα. Ως ἐπὶ τὸ πλεῖστον λεπτόν ἀραχνούφες ἔνδυμα περιβάλλει τὴν κυματίζουσαν καμπύλοτητα τῶν μελῶν· εὔκοσμοι, ἀγναὶ εἶναι αἱ ἀθραὶ αὐται γυναικεῖς, ἰσχυρὰν δὲ ζωήν, ἀναθρασμὸν πνεύματος μαρτυροῦν τὰνδρικὰ σώματα. Τοῦτο δυνάμεθα νὰ ἐξακριβώσωμεν εἰς τὴν θαυμασίαν σύνθεσιν τῆς Θεωρίας καὶ Πράξεως, ἡ ὁποίᾳ ἐσχεδίασθη ώς δίπλωμα ἀξίας ἐν τῇ μηχανικῇ τέχνῃ. Ἀριστερὰ

τὸ χαρίεν γυναικεῖον πνεῦμα τῆς θεωρίας, τὸ πρὸ τῶν μετὰ σκέψεως ἀνατείνον τὴν κεφαλὴν διὰ τῆς δεξιᾶς κρατοῦν τὴν γραφίδα. Δεξιὰ ἀλύγιστος. ὡς χυθεῖσα εἰς χαλκόν, ἡ ἀνδρικὴ μορφὴ τῆς Πράξεως. Ὁποίᾳ ζωή!.. δλη ἡ δύναμις ἀνδρικῆς δημιουργίας γίνεται καταφανῆς εἰς τοὺς ὄφθαλμούς μας. Ἡ ἐνέργεια τοῦ δημιουργικοῦ πνεύματος ἐξαστράπτει ἐπὶ τῶν ὄφθαλμῶν ὑπὸ τὸ εὑρὺ καὶ καμαρωτὸν μέτωπον, ὑποκάτω τῶν τοξειδῶν ὄφρύων. Ἡ δεξιὰ χεὶρ καταμετρεῖ μὲ διαβήτην τὸ σχέδιον τῆς θεωρίας· ἡ ἀριστερὰ στηρίζει ἐπὶ τοῦ γόνατος τροχόν καὶ σφύραν. Πόσον βαθέως κατορθώνει ὁ Γύζης νὰ ἐνσαρκώῃ εἰς τὴν σύνθεσιν ταύτην τὸν σύνδεσμον τῆς θεωρίας καὶ τῆς Πράξεως!.. Τοῦτο δεικνύει ἡδη ὁ τρόπος μεθ' οὐ κρατεῖ ἡ Πράξις τὸν διαβήτην. Ἀλλὰ καὶ ἡ θεωρία ἔχει ἀνάγκην τῆς Πράξεως, καὶ ἀφίνει τὴν ἀριστεράν της ἐπὶ τοῦ ἄκμονος, ἐπὶ τοῦ ὄποιον εὐρίσκονται τὰ σχέδια τῆς ἐκτελέσεως. Καὶ ἐπὶ τοῦ ἄκμονος ώς ἀμοιβὴ τῆς ἡνωμένης δημιουργίας καὶ ἀμοιβαίς συνεπικουρίας η βραβεύουσα δάφνη. Ὁπίσω, πρὸ πηγῆς ἀναβλυζούσης στηρίζεται ἐπὶ σωροῦ ἐπιστημονικῶν βιβλίων τὸ πνεῦμα τῆς ἐφευρέσεως ἀνέχον διὰ τῆς ἀριστερᾶς καταυγάζοντα λύχνον. Ἀρχαῖα ἀνάγλυφα (γέννησις τῆς Ἀθηνᾶς κλπ.) εἰς τὰς πλευρὰς τῆς πηγῆς, τρίποδες φλογοθολοῦντες συμπληροῦσι τὴν σύνθεσιν. Ποιὸν εὐγενῆ ῥυθμὸν ἀποπνέει ἡ σύνθεσις αὕτη ἐκ τῶν συμμετρικωτάτων χειρονομιῶν τῶν προσώπων. Ἡδύνατό τις πολλὰ καλλιτεχνικὰ προσόντα νὰ ἐξάρῃ, δπως παραδείγματος χάριν τὴν προσφυξὴ διαστάρωσιν τοῦ ἀριστεροῦ ποδὸς τοῦ πνεύματος τῆς Ἐφευρέσεως μὲ τὸν δεξιὸν βραχίονα τῆς Πράξεως κτλ., ἀλλ' ἐδῶ τὸ ἔργον ἀναφωνεῖ: Ἰδε μὲ καλλιτεχνικὸν βλέμμα τὴν τέχνην, μὴ λεπτολογῆς, ἀπόλαυσι!

Εἰς δλα τὰ ἀλληγορικὰ σχέδια τοῦ Γύζη ὑπάρχει βαθεῖα ἔννοια, εἰς τὴν ἐξακριβώσιν τῆς ὁποίας ἀπαιτεῖται προσεκτική, ἡσύχως ἐρευνῶσα παρατήρησις. Τὰ ἔργα τοῦ Γύζη ἐπίσης ἀπέχοντα ἀπὸ τὴν λεπτολόγον μυστικοπάθειαν τοῦ μεσαίωνος, ἀπὸ τὰς αἰνιγματώδεις, συμβολικὰς ζωγραφίας, τὰς ὁποίας ἡρέσκοντο νὰ ζωγραφοῦν ώς παραρτήματα τῶν κυρίων εἰκόνων οἱ τοιχογράφοι τοῦ 18 αἰώνος, ώς καὶ ἀπὸ τὰς ἀνουσίας, τὰ αὐτὰ πάντοτε ἐπαναλαμβανούσας ἀλληγορίας τῶν νέων χρόνων, εἶναι ώς πρὸς τὴν ἴδεαν ἐντελῶς διαυγεῖς συνθέσεις, αἱ ὁποίαι ἐκφράζουν φανερὰ καὶ καθαρὰ τὰς βαθείας του σκέψεις, χωρὶς οὐδ' ἀπαξὶ νὰ καταπίπτουν εἰς τὸ κοινὸν καὶ τετριμμένον. Τοῦτο δ' εἶναι ἐπίσης τὸ παρέ-

ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΙΣ

χον εἰς τὰς συνθέσεις ταύτας τι τὸ αἰωνίως νέον καὶ νεαρόν. Ἀς ἀναλογισθῆ τις πρὸ πόσων ἐτῶν ἐτέθη εἰς χρῆσιν ἡ καλλιτεχνικὴ ἀγγελία τῆς ἐποκείσας Ἐκθέσεως τοῦ καλλιτεχνικοῦ ὄμβουλου τοῦ Μονάχου καὶ ἀς ἑρωτήσῃ ἂν ἡ μεγαλοπρεπής ἔκεινη σύνθεσις, ἡ θαυμασία ἔκεινη ἀλληγορία τοῦ συνδέσμου τοῦ Μονάχου μετὰ τῆς Τέχνης ἐπαλαιώθη κατ' ἐλάχιστον.

Προσφυέστατα ἀρμόζεται τὸ πνεῦμα τοῦ Γύζη εἰς τὰς ἀλληγορικὰς ἔκεινας συνθέσεις, αἱ ὥποιαι πραγματεύονται ἐντελῶς νέα θέματα, ἐφευρέσεις, προόδους τῆς τέχνης κτλ. Καὶ ἀν ἀτίθατα εἰς

Mikros Páros.

καλλιτεχνικὴν διατύπωσιν φαίνωνται ταῦτα, ὁ Γύζης τὰ δαμάζει ἀκόπως—διότι τὰ ἔργα οὐδὲν ἔχνος καταναγκαστροῦ καὶ κοπώσεως φέρουν— καὶ τὰ καθυποτάσσει εἰς τὴν μορφὴν τὴν ἀρμόζουσαν εἰς αὐτὸν· τοῦτο ἀποδεικνύουν πλὴν ἀλλων, δύο σκαριφήματα ἀπεικονίζοντα τὴν φωτομηχανικὴν ἀναπαραγωγὴν, θέματα ἔξχως νέον ἀλλὰ καὶ ἔξχως ἄχαρι. Ἀλλὰ ποίαν κλασικὴν παράστασιν παρέχει εἰς πάντα ὁ Γύζης!... Ὁ σκοπὸς τῶν γραμμῶν τούτων δὲν εἶναι ἡ ἀνάλυσις· ἐδῶ ισχύουν πρὸ πάντων οἱ λόγοι τοῦ Φάουστ: «Ἄν δὲν αἰσθάνεσθε τίποτε, δέν θὰ καταλάβετε τίποτε». Θεωρητικοὶ λεπτολογίαι δὲν ὑπάρχουν εἰς τὰς ὑπερόχους ταύτας εἰκόνας, ἀλλὰ δροσερὰ καὶ ὑγιῆς γνῶσις, σαφῆς ἔκφρασις ώρίμων ίδεων.

Τὸ αὐτὸν παρατηροῦμεν καὶ εἰς τὴν προμετωπίαν τοῦ περιοδικοῦ «Ueber Land und Meer».

Ἄλλο γυναικεία μορφή, ἡ Φήμη, ἀκροᾶται τὰς εἰδήσεις, τὰς ὥποιας φέρει τὸ τηλεγραφικὸν σύρμα. Τὰ ἀκρα τῶν πτερῶν τῶν πτερύγων τῆς φέρουν ὄφθαλμοὺς μακρὰν καὶ τὰ πάντα περιβλέποντας· ἡ δεξιά της κρατεῖ γραφίδα, ἡ ἀριστερὰ τὴν σάλπιγγα· ἐμβλήματα τῶν τεχνῶν, τοῦ ἐμπορίου, τῆς βιοτεχνίας, τῆς βιομηχανίας συναρμόζονται ἀβιάστως εἰς τὴν σύνθεσιν, ἀποτελούντα ἐν ἀρτιον σύνολον ποιητικωτάτης ἀντιλήψεως.

Ἡ ἐπικράτησις τῆς ποιήσεως εἶναι καταφανής εἰς τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων τοῦ Γύζη. Ὁ καλλιτέχνης, δοτις εἰς τὸ Τάμπα ἐδημιούργησε τόσον σπαρακτικόν, τόσον βαθέως τὴν ψυχὴν, συνταράσσον ποίημα, δὲν δύναται ν' ἀπαλλαγῇ τῆς Ηοΐσεως, τῆς ἀδελφῆς τῆς Τέχνης. Τῷ εἶναι πιστῇ, εὔστοχος καὶ δεξιὰ βοηθός.

Εἴπομεν ἡδη, διτὶ ὁ θεμελιώδης χαρακτὴρ τῶν ἀλληγορικῶν πλασμάτων τοῦ Γύζη εἶναι ὁ κλασικὸς ἀρχαῖος. Εἶναι δὲ οὐτος οὐχὶ δύσκαμπτος ἀλλὰ πλήρης εὐγενοῦς, παλλομένης ζωῆς, σύμμετρος μὲν εἰς τὴν κίνησιν ἐνδεκάστου τῶν προσώπων, ὡς ἔκαν ὁ κόθορνος ἡμπόδιζε τὸ ταχὺ βῆμα, ἀλλ' ἀπηλλαχμένος πάσης ἀλυγισίας ἢ κενοῦ πάθους. Τὸ εὐγενές καὶ τὸ σύμμετρον, τὸ ὥποιον ἐκφαίνεται εἰς πᾶσαν γραμμήν, ἡ αὐστηρότατη γραφή τοῦ περιγράμματος ὑπομιμήσκει ἀκουσίως ἀρχαῖα ἔργα. Ἐντεῦθεν προέρχεται τὸ πλαστικὸν γνώρισμα, τὸ ὥποιον ἔχουν αἱ ἀλληγορίαι τοῦ Γύζη. Μολονότι αἱ μορφαὶ ἐπὶ τοῦ χάρτου φαίνονται ως ἀερούφεις, εἶναι δημως καὶ τόσον πλαστικαὶ, ὡστε γλύπτης ὅξειν ἔχων ἀντίληψιν δύναται νὰ τὰς μεταπλάσῃ εἰς ἀνάγλυφα.

Ἡ ἀπόπειρα αὕτη ἐπέτυχεν ἀπαξί καθ' ὅλοκληριαν. Ἀναφέρω ἐνταῦθα τὸ ἀναμνηστικὸν μετάλλιον, τὸ ὥποιον ἐκόπη κατὰ τὴν πεντηκοστὴν ἐπετηρίδα τῆς ἐν Ἀθήναις Φιλεκπαιδευτικῆς Ἐταιρείας τῷ 1886. Ἡ μία ὅψις παριστᾷ καθημένην τὴν Ἀθηνᾶν, κρατοῦσαν εἰς τὴν δεξιὰν δάφνην καὶ εἰς τὴν ἀριστερὰν τὴν ἀσπίδα. Εἰς τὴν ἐτέραν ὅψιν ἀπαστράπτει ἡ Ἀκρόπολις. Εἰς ἄλλο μετάλλιον, διὰ τὴν ἐτησίαν Ἐκθεσιν τοῦ Μονάχου, τὸ σχῆμα τῆς Ἀθηνᾶς παρελθόθη, κατὰ τὴν γενικήν του σύνθεσιν, ἐκ τοῦ πρώτου, ἀλλὰ κατὰ τὰς λεπτομερείας διεμορφώθη ἐπιτυχέστερον, ως π. χ. ἡ δεξιὰ χειρὶς ἡ κόπτουσα ἀπὸ τοῦ δένδρου τῆς δάφνης κλῶνον. Διὰ τὰ δύο ταῦτα μετάλλια ἴσως ὁ Γύζης ἔχάραξε σκοπίμως τὰ σχεδιασμάτα, ἀλλ' ἀρά γε ἡ ἀναμνηστικὴ ἐπιγραφὴ τοῦ ἐργοστασίου κλειδοκυμβάλων τοῦ Ρουδόλφου Ἰμπαχ μετὰ τῆς μεγαλοπρεπῶς ἔνθρονισμένης Ἀρμονίας, ἥτις μᾶς φαίνεται ως τὸ ὑπέρλαμπρον πνεῦμα τοῦ Βετθέεν, δὲν ἡδύ-

Aερονία.

νατο νὰ χρησιμεύσῃ καὶ εἰς μετάλλιον; Τοῦτο δύναται νὰ λεχθῇ καὶ εἰς τὴν κυκλοτερῶς συντεθεῖσαν, ὑπὸ ἀττικῆς πνοῆς διαπνεομένην Νίκην, καὶ πρὸ πάντων διὰ τὸ Πνεῦμα τῆς Θλίψεως. Τίς δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀμεσον, τὴν βαθυτάτην ἐκ τοῦ ισχυροῦ τούτου συνθέματος ἐντύπωσιν;

Ίδιαιτέρως πρέπει νὰ ἔχει τὸ θαυμάσιον δίπλωμα τῶν διεθνῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων τοῦ 1896. Ἐπὶ μαρμαρίνης ἔδρας, ἐν τῷ Σταδίῳ, τῆς ὥποιας τὸ ἐπίκλιντρον εἶναι κεκομημένον δι' ἀναγλύφου ἀρματοδορίας ὑπενθύμιζοντος τὴν ζωιόφορον τοῦ Παρθενώνος, κάθηται τὸ ἔκπαγλον Πνεῦμα τῆς προστάτιδος τῶν Ἀθηνῶν, τὴν δαρφοκόσμητον κεφαλὴν ἐπὶ τῆς δεξιᾶς χειρὸς στηρίζον. Ἀκούει μὲ προσοχὴν τοὺς Ἑλληνος διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἐκ νέου

δημιούργου αὐτῆς καθήμενος Χρόνος, τοὺς ἥχους οἴτινες ὄμιλοῦν περὶ τῆς δόξης καὶ τῆς λαμπρότητος τῆς ἀρχαῖας πόλεως, περὶ τῶν εὐγενῶν ἀγώνων καὶ περὶ βραβείων τῶν νικητῶν καὶ περὶ ἀμαράντων στεφάνων. Εἰς τοὺς χρυσοὺς χρόνους τοῦ παρελθόντος ἵπτανται τὰ δινειρά του καὶ ἔξεγειρουν τὸν θερμὸν πόθον τῆς ἐπιστροφῆς αὐτῶν. Καὶ ίδού, πλησιάζει ἡδη ἐκ δεξιῶν, μὲ βῆμα βραδύ, ἡ Νίκη κρατοῦσα κλῶνον ἐλαίας ἐκ τῆς λάμψεως δὲ τῆς πυρᾶς, ἥτις ἀνέρχεται ἐκ τοῦ Φοίνικος, τοῦ συμβόλου τῆς ἀναγεννήσεως, ἀπαστράπτει τὸ ιερὸν τῆς Παλλαδίου. Τὸ φῶς τῆς ἡδούς φέγγει ως προφητικὸν ρόδισμα· θὰ ἔλθῃ ἀρά γε ἡ ἡλιούστος ἡμέρα; θὰ ἐπανέλθῃ ὁ χρυσοὺς αἰών; Βαθεῖαν καὶ ωραίαν ἔκφρασιν τοῦ ἐνδομύχου πόθου τοῦ Ἑλληνος διὰ τὴν ἀναγέννησιν καὶ τὴν ἐκ νέου

άκμὴν τῆς πατρίδος του, παρέχει ὁ βαθυγνῶμων καλλιτέχνης ἐν τῇ εἰκόνι ταῦτῃ, ως παραπτηρεῖ ἐπιφανῆς τεχνοκρίτης.

Ίδιαιτέρον θέλγητρον ἔχει ἡ ἐπισκόπησις ἐν τῷ γίνεσθαι τοῦ ἔργου ἐνὸς καλλιτέχνου, εἰς τὰς σπουδὰς καὶ τὰ σκαριφήματα, τὰ ὄποια σκοποῦν νὰ συμπληρώσουν τὸ ὠριμάσσον ἔργον καὶ νὰ ὑποστηρίξουν τὴν φαντασίαν. Εἰς ταῦτα μαρτυρεῖ ὁ Γύζης ἔκτακτον αὐστηρότητα πρὸς ἑκατὸν καὶ ἄκραν φροντίδα περὶ τῆς δόσον τὸ δυνατὸν μεγαλειτέρας ἐντελείας τοῦ ἔργου του. «Ἄς ἐξετάσωμεν τὰς τέσσαρας σπουδάς, αἵτινες κατέστησαν τόσον ἀψογον τὴν διάπλασιν τῆς ἀνδρικῆς μορφῆς ἐν τῇ συνθέσει τῆς Θεωρίας καὶ Πρᾶξεως. Ἡ μία ἐπὶ τεφροῦ χάρτου παριστᾷ δὲ ἀνθρακος καὶ κιμωλίας, κάπου δὲ καὶ λευκοῦ χρώματος, ρωμαλέον καὶ νευρώδη ἀνδρα, συμβολίζοντα τὴν Πρᾶξιν, μετ' ἔκτακτου ἐπιμελείας ἐπεξειργασμένον ἴδιως κατὰ τὸ στῆθος, αὐστηρὸν δὲ ἔχοντα τὸ περίγραμμα. Καὶ ἐνταῦθα βλέπομεν σαφῶς τὴν πλαστικὴν ἀντίληψιν καὶ τὴν περὶ τὴν ἀπόδοσιν τέχνην τοῦ Γύζη. Ἄλλ' ὁ καλλιτέχνης δὲν ἀρκεῖται εἰς τοῦτο· ἡ δεξιὰ χείρ, ἡ ἀριστερὰ χείρ ἔπρεπε νὰ μελετηθοῦν ἀκριβῶς ἐν τῇ ἐνεργείᾳ των καὶ εἴτα ως μέρη πιστῶς ὄμοιαλήθη νὰ προστεθοῦν εἰς τὸ σύνολον, τούτῳ δὲ γίνεται εἰς ἄλλας δύο σπουδάς. Όμοιώς ως ἴδιαιτέρων σπουδὴν σχεδιάζει ὁ καλλιτέχνης τὴν πλήρη ἐνεργείας καὶ μεγαλοπρεπείας κεφαλὴν τῆς Πρᾶξεως καὶ ἐκεῖ διακρίθωνται λεπτομερῶς τὴν ἔκφρασιν κεφαλῆς, ἐν τῇ ὄποιᾳ ἀναβράζουνται ἴδεαι.

«Ἄλλη σπουδὴ, μὲ λευκὴν κιμωλίαν ἐπὶ μαύρου βάθους σχεδιασθεῖσα, εἶναι τὸ προσχεδίασμα τῆς δεξιᾶς χειρὸς τῆς Νίκης τοῦ Διπλώματος τῶν Ὀλυμπιακῶν ἀγώνων. Μὲ ποιῶν χάριν κρατοῦν ὁ ἀντίχειρ καὶ ὁ μέσος δάκτυλος τὸν μόλις ὑποδηλούμενον κλώνον τῆς δάφνης! αἰσθάνεται κανεὶς τὴν δόνησιν τῶν νεύρων εἰς τὰ ἄκρα τῶν δακτύλων. Εἶναι κατάδηλον πόσον ὁ Γύζης ἐμβαθύνει εἰς πᾶσαν λεπτομέρειαν ὅπως κατορθώσῃ τὸν ἐπιδιωκόμενον σκοπόν· ἐκάστη σπουδὴ μαρτυρεῖ τὴν ἀκαταπόνητον προσπάθειαν

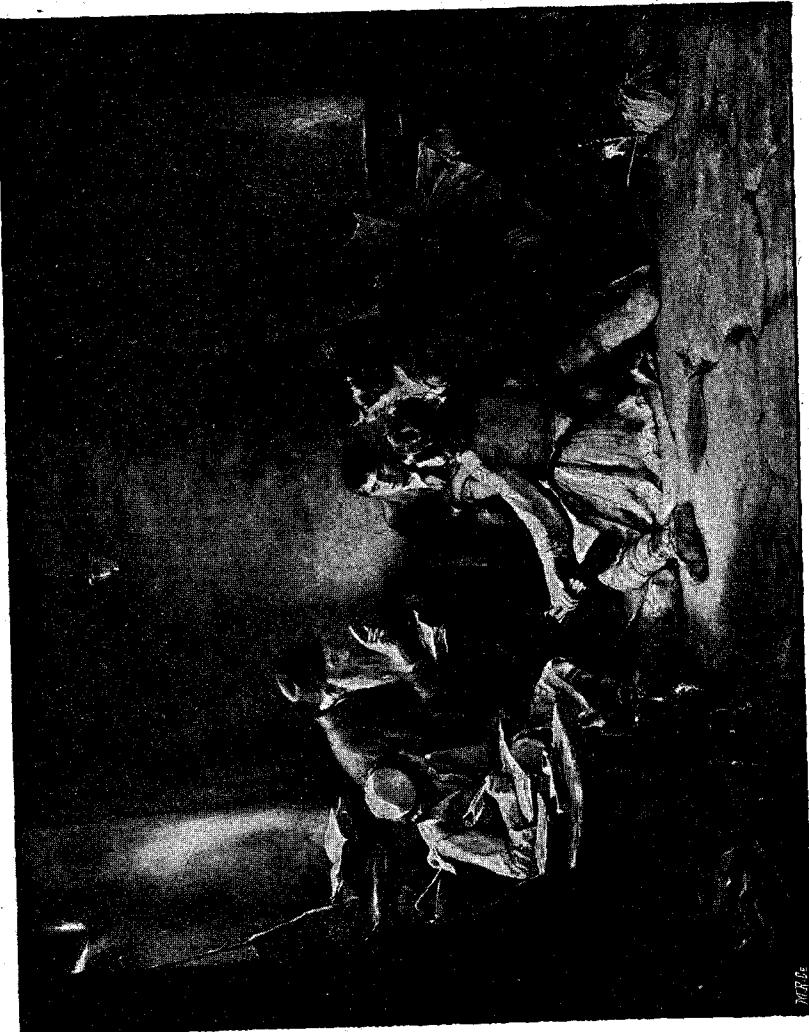
αὐστηροῦ καὶ βαθέως αἰσθηνομένου καλλιτέχνου.

«Ἄλλ' ὁ Γύζης οὐδέποτε ἀρκεῖται εἰς ἀντιγραφήν, εἰς μίμησιν τῆς φύσεως. Βεβαίως, ως φαίνεται καὶ ἐκ τῶν ἀνωτέρω, αὕτη εἶναι ἡ πρώτη διδάσκαλός του· ἀλλ' οὐτι διδάσκεται παρ' αὐτῆς ἐνοῦται μετὰ τῆς κληρονομίας τῆς πατρίδος του, μετὰ τῆς κλασικῆς ἀντιλήψεως, εἰς κοινὴν δημιουργίαν. Ἡ νόημων καὶ βαθεῖα μελέτη τῆς ἀρχαίας τέχνης, ὁ ἐκθυμός θαυμασμὸς καὶ ἡ ιερὰ τιμή, τὴν ὄποιαν ἀπένεμεν ἡ φιλόπατρις καρδία τοῦ Γύζη πρὸς τὰριστοτεχνήματα τῆς Ἑλλάδος, ἐξευγενίζουν καὶ ἐκλαμπρύνουν τὴν ἐκ τῆς φύσεως ἐντύπωσιν.

«Ἐπρεπε ν' ἀκούσῃ τις τὸν Γύζην ὁμιλοῦντα περὶ τῆς κλασικῆς ἀρχαίοτητος καὶ νὰ ἰδῃ λάμπον τὸ βλέμμα του διὰ νὰ ἐννοήσῃ πόσον βαθέως ἐν τῇ τέχνῃ τῶν πατέρων του εἶναι θεμελιωμένη ἡ καλλιτεχνικὴ του φύσις. Ἐκ τῶν πολυαριθμῶν ἔργων τῆς χειρός του δὲν πρέπει νὰ παρέλθωμεν καὶ τὴν πλήρη εὐώδιας Ἔαρινήν συμφωνίαν καὶ τὴν Χαράν παιζούσαν μὲ τὰ παιδία.

Δὲν ἀρμόζει ἐνταῦθα νὰ χαρακτηρίσωμεν διὰ ἔνηρᾶς ἀπαριθμήσεως τὸ πλούσιον ἔργον τοῦ μεγάλου καλλιτέχνου. Ἄληθη ἔκπληξιν αἰσθάνεται ὁ ἐπισκόπησας τὸ πλῆθος τῶν εἰκόνων του, τῶν ἐκτεθεισῶν εἰς τὸ ὑάλινον παλάτιον τοῦ Μονάχου. Ποία ποικιλία θεμάτων, ποιος πλούτος ἴδεων, ποία προσπάθεια καὶ μελέτη, ποιος χρωματισμός, ποία ποίησις! Ἄλλ' ἐξ δλων τούτων τῶν ἔργων ἐν εἴναι κατάδηλον: Ὁ Γύζης εἶναι ἐντελῶς αὐτοτελῆς καλλιτεχνικὴ φύσις. Μὴ ἐπηρεαζόμενος ἀπὸ τὸν ἔξωτερικὸν κόσμον, ἀπηλλαγμένος πάσης συνθήκης, ὁδιαφορῶν πρὸς οἰαδήποτε φεύγοντα, ἔβαδισε τὸν δρόμον του, μόνος, ἐπιδιώκων τὸν σκοπόν του, τὸν ὄποιον ἐδείκνυε πρὸς αὐτὸν ἡ καλλιτεχνικὴ του ἴδιοφυία. Καὶ οὕτω φαίνεται ὅλος ὁ βίος τοῦ καλλιτέχνου, ὅλη ἡ ἐξέλιξις του, ως ἡρεμος, διαρκής πρόοδος χωρὶς ἀνάπauλαν, χωρὶς διακοπήν, χωρὶς ἀμφιταλάντευσιν. «Ἐν μονον περίπτατο διαρκῶς εἰς τὸ πνεῦμά του, ἡ Καλοκαγαθία τῶν ἀρχαίων. «Κάλλος τοῦ σώματος ἡνωμένον μὲ τὸ ἀθάνατον κάλλος τῆς φυχῆς».

M. ΧΑΛΛ

Τὸ Πνεῦμα τοῦ Πόνου.

Ω Πνεῦμα τοῦ Πόνου μὲ τὰς πτέρυγας τὰς πληγωμένας, τὸ μέτωπον τὸ ὄγκούμενον ἀπὸ μάυρους στοχασμοὺς ὑπὸ τὴν ἀτακτὸν κόρμῃ τοῦ ἀπηλπισμένου, τοὺς ὄφθαλμοὺς τοὺς σθυστοὺς ὑπὸ τὰ βλέφαρα τὰ παράλυτα, τὴν ὄδυνηρὰν τοῦ στόματος σύσπασιν, καὶ τὰς χεῖρας τὰς λιπόσάρκους σώματος βασανισμένου, καὶ τοὺς δακτύλους τοὺς ὀστεώδεις, τοὺς ὄποιους αἰματώνουν δονούμεναι αἱ χορδαὶ τῆς πικρᾶς σου λύρας, πόθεν ἔρχεσαι, ὡς Πνεῦμα τοῦ Πόνου, καὶ ποίαν θλῖψιν ψάλλεις ἀπέραντον καὶ βαθεῖαν;

Εἶσαι ὁ Πόνος ὁ συντρίβων, ὁ σφίγγων μὲ τὴν σιδηρᾶν του χεῖρα ἀσπαρουσαν τὴν καρδίαν, ὁ ἐκρημδενίζων Πόνος, ὁ ἔξαπλῶνων σκότος νυκτὸς εἰς τὴν ψυχήν, ὁ σεισμὸς ὁ κατακρημνίζων τὴν ὕπαρξιν καὶ θάπτων τὸν νοῦν ὑπὸ τὰ συντρίμματά της;

"Η μήπως ὁ Πόνος ὁ δημιουργός, ὁ κεντῶν πρὸς τὰ ἐμπρὸς ως πτερνι-

στὴρ αἴματωμένος, ὁ ἀνατινάσσων θερμὴν τὴν συμπάθειαν ὑπὸ τὸ ὄδυνηρὸν πλῆγμα, ὁ μὲ τὸ ἄρδευμα τῶν δακρύων γονιμοποιῶν τὴν ξηρὰν χέρσον, ὁ ἀπαθανατίζων ἔνα λυγμὸν ως αἰώνιον ἄσμα, ὁ κατασκάπτων τὴν ψυχήν, ως τὴν γῆν ὁ μεταλλωρύχος, διὰ νὰ εὔρῃ εἰς τὰ βάθη τῆς τὸν χρυσὸν τοῦ ἰδεῶδους· ὁ Πόνος τῶν μεγάλων τοκετῶν, καὶ ὁ Πόνος τῆς Γνώσεως, εἰς τοῦ ὄποιου τὴν αἰφνιδίαν ἀστραπὴν βλέπει ἑαυτὸν ὁ ἄνθρωπος καὶ μετρεῖ τὴν ἔκτασιν τῆς Πλάσεως, καὶ ὁ Πόνος ὁ δοτὴρ τῆς Ἀθανασίας, ὁ Πόνος ὁ αἴρων εἰς τὰ ὕψη ως ἡ φλόξ ἡ καταβροχθίσασα τὴν ἀθλίαν σάρκα καὶ ἀνυψώσασα θεὸν τὸν Ἡρακλέα εἰς τὸν οὐρανόν; Ποίαν μεγάλην θλῖψιν ψάλλεις;

'Ακίνητοι ἔμειναν αἱ πληγωμέναι πτέρυγες, καὶ βαρὺ τὸ μέτωπον τὸ ὄγκούμενον ἀπὸ μάυρους στοχασμοὺς ὑπὸ τὴν ἀτακτὸν κόρμῃ τοῦ ἀπηλπισμένου, καὶ σθυστοὶ οἱ ὄφθαλμοὶ ὑπὸ τὰ βλέφαρα τὰ παράλυτα, καὶ πετρωμένη ἡ ὄδυνηρὰ τοῦ στόματος σύσπασις, καὶ μόνον ἡ λιπόσαρκος χεὶρ τοῦ βασανισμένου σώματος ἔσφιξε σπασμαδικῶτερον τὴν πικρὰν λύραν, καὶ μόνον τοὺς ὀστεώδεις δακτύλους αἴματωσαν περισσότερον αἱ δονούμεναι χορδαί·

Καὶ ἔξαφνα κάτι ως θρῆνος μακρινὸς ἥκούσθη καὶ ὠλόλυγε μία φωνή:

Μέσα εἰς τὰ σύννεφα ἐγεννήθην, μέσα εἰς τὰ σύννεφα, τὰ ὄποια ἐσωρεύθησαν εἰς τὴν καρδίαν του. Τὸ βλέμμα του, γεμάτον στοργήν, διηνύθυνεν εἰς τὴν Ἑλλάδα λάμπον ἀπὸ τὴν ἀρχαίαν ὄπιασίαν· καὶ τὸ βλέμμα του κατέπιπτε στενὸν καὶ τὸ συνεπίεζεν ὄδυνηρῶς ἡ μικρότης· τὴν Ἑλλάδα ἐπόθει νὰ ἴδῃ ἀναπηδῶσαν, ως ἄλλοτε, παρὰ τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τὴν Ὁλυμπίαν καὶ τὴν ἐστόλιζε μὲ δλα τὰ δῶρα, τὰ ὄποια ἀπεθησαύρισεν εἰς τὰ βάθη τῆς ψυχῆς του· μὲ τὴν ἄλκιμον εύρωστίαν τῶν ἀπτήτων ἐφήβων, μὲ τὸ κάλλος, τὸ κάλλος τὸ ἀφθιτον, τὸ ζωογονοῦν καὶ λαμπροῦν σώματα καὶ ψυχάς, φύσιν καὶ θεούς· μὲ τὰ μεγαλουργὰ ἰδανικά, τὰς αἰθερίας ἀνατάσεις τοῦ πνεύματος τοῦ ψηλαφῶντος τὸν οὐρανὸν καὶ τοὺς νικητηρίους παιάνας τῶν θριάμβων· καὶ ἔκοπτε κοτίνους, καὶ ἔπλεκε στεφάνους δάφνης καὶ ἔδιδε τὴν ψυχήν του εἰς τὰς φρισσούσας πτέρυγας τῆς Νίκης. Καὶ μίαν μαύρην ἡμέραν συνεσείσθη, ἐκρημνίσθη ἐντός του τὸ πᾶν. Κ' ἐσκόρπισε τὸν πόνον του ἐπάνω μου, καὶ ἔκλεισε διὰ παντὸς τοὺς ὄφθαλμούς μου μὲ τὴν μεμβράναν τῶν βλεφάρων μου νὰ μὴ βλέπω πλέον, καὶ εἰς τὴν κατασυντριβεῖσαν ψυχήν μου μόνην δύναμιν ἀφῆκε τὴν δύναμιν τοῦ θρήνου... Καὶ τώρα ἔχω τὴν πικρὰν τύχην τῶν ἀπατρίδων τὴν ὥραίαν μου γενέθλιον ἐπόρθησεν ὁ Θάνατος, ἡρημώθη ἡ πάγκαλος χώρα, καὶ ἐντὸς τοῦ τάφου χαίνει κενὸν ἐν κρανίον!...

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΗΣ ΚΟΥΡΤΙΔΗΣ

ΤΟ ΠΑΡΑΜΥΘΙ ΤΗΣ ΓΙΑΓΙΑΣ

Η καλωσύνη, είπ' ή γιαγιά, μονάχα ή καλωσύνη
δλα στὸν κόσμο χάνονται, μόνη ἀπομένει ἐκείνη.
Η λεβεντιά κ' ή ἀρχοντιά, τὰ μεγαλεῖα, τὰ κάλλη
ἔρχονται, φεύγουν καὶ περοῦν ἀπὸ μιὰν ὥρᾳ 'σ αὖτη
μὰ ή καλωσύνη, ἀνέγγικτη σὰν τῆς αὐγῆς τὸν κοίνο,
σὰν τὸ διαμάντι εἰν' ἀφθαρτη καὶ λάμπει ὡσὰν ἐκεῖνο.

Στὰ λόγια τῆς μαζεύτηκαν προσεκτικὰ τάγγόνια—
“Ω χρόνια τῶν παραμυθιῶν, ἀδφα, ὁραῖα χρόνια!—
Ἐξω τὸ χιόνι ἀναγέλῃ τὴν ἄγρια ἀνεμοξάλη
κ' ἐδῶ στὰ μισοσκότεινα, τοιγύρω στὸ μαγκάλι,
ποῦ κρύβει ἀνάρια χόβολη κ' ὀνείρατα ἀναστάνει,
ἄλλο ἀπ' τάγγόνια πρόσχαρο τὰ χέρια τους ζεσταίνει,
ἄλλο μὲ στόμα δραγάνικο δείχνει τὴν προδυμιά του,
ἄλλο καθίζει στὴν προβιὰ ποῦντε στρωμένη κάποιν,
ἄλλο σταυροποδίζοντας μαζεύεται παρέκει,
ἄλλο στὸ πλάγιο κάθεται κ' ἐν' ἄλλο διλόρδο στέκει,
κ' δλα μαζή μὲ μιὰ ψυχή, μ' ἐναν παλιμὸ στὰ στήμη
θωροῦν στὰ μάτια τὴ γιαγιά ποῦ ἀρχίζει παραμῦθι...
Η φόκα ξεκονδάζεται στ' ἀσαρκο μέσα χέρι
ώς ποῦ ν' ἀρχίσῃ τὸ βαθὺ κ' ἀκούραστο νυκτερί.

Ἔταν, τὸν λέγει, μιὰ φόρδα κ' ἐναν καιρό, μιὰ χώρα
πανώσια, μαρμαρόκτιστη, πλούσια, τραγή καλῇ ὥρᾳ
σὰν τὴν Ἀθήνα, πειδὲ καλή, πειδὲ ὕμιοφη κι' ἄλλη τόση,
κ' εἶχε ἔνα γέρο βασιλιᾶ μὲ φρόνησι καὶ γνῶσι,
κι' αὐτὸς ὁ γέρο-βασιλιᾶς, βλαστάρια του μονάχα,
εἶχε δυὸ βασιλόπουλα, δυὸ γνιοὺς νὰ ποῦμε τάχα.
‘Ο πρῶτος, ἄγριος καὶ κακός, τὸν κόσμο ἐτυραννοῦσε,
μηδὲ φτωχὸ σπλαχνίζονταν, μηδὲ ἀρχοντα ἐψηφοῦσε.
‘Ο δεύτερος εὐγενικός, γεννιαῖος δόσι παίρνει,
εἴξερε χάρες νὰ σκορπᾷ, χαρὰ παντοῦ νὰ φέρῃ,
στὴν ἀρχοντιὰ ἀνοιχτόκαρδος, στὴ φτώχια ἀνοιχτοχέρης...

‘Ο πρῶτος τοῦπε κάποιε: «Τὸν κόσμο δὲν τὸν ξέρεις
εἰν' ἀκαρδος κ' εἶνε κακὸς κι' δλα κακὰ τὰ βλέπει,
κι' ἀν' θὲς νὰ μενῆς ξακουστὸς κι' ἀν' θὲς καὶ δόξα, πρέπει
νὰ γείρης ἀκαρδος καὶ σύ, σκληρὸς ὡσὰν κ' ἐμένα,
κανένα νὰ μὴν ἀγαπᾶς, νὰ μὴν ψηφᾶς κανένα.
Μονάχα δι φόρος κυβερνᾶ τὸν κόσμο καὶ τὰ πλήθη.»

Κ' ἐγύρισεν δι δεύτερος καὶ γελαστὰ ἀποκρίθη:
«Ο κόσμος εἰν' ἀπατηλὸς κι' δσα τοῦ πῆς τοῦ πρέποντον
κακὸ τὸν βλέπονταν οἱ κακοί, καλὸ οἱ καλοὶ τὸν βλέπονταν.
Ο φόρος δὲν τὸν κυβερνᾶ, προσωρινὰ τὸν δένει
εἶνε νὰ ποῦμε φυλακὴ μὲ φρύγανα κτισμένη
κ' ή θύρα τῆς δίχως κλειδὶ συχνὰ κ' εὔκολ' ἀνοίγει
κι' δρμᾶ μὲ βιὰ δι πατάδικος καὶ τὸ φρονδό του πνίγει.
Τὸ χαλινάρι βάλε του τῆς θεϊκῆς ἀγάπης,
γείνον πατέρας βασιλιᾶς κι' δχι σκληρὸς σατράπης!...»

Νὰ μὴ σᾶς τὰ πολυλογῶ, ύστερο ἀπῶνα χρόνο
πέθαν δι γέρο-βασιλιᾶς κι' ἀνέβηκε στὸ θρόνο
δι γνιός του, δι πρῶτος δι κακός. Τρόμος παντοῦ καὶ φόίη!
Βασίλευε μὲ τὸ σπαδὶ βγαλμένο ἀπὸ τὴ θήκη...
Η φυλακὲς ἐγέμισαν τὸ ψέμα, η ἀδικία,
η ἀτιμία κ' η κλεψιά, η ἀπάτη, η πολακεία,
κάθε κακὸ ποῦ βρέθηκε μέσ' τὴν κακὴ τὴν ὥρᾳ
δεκάτιζε κ' ἐθέριζε τὴ μαύρη ἐκείνη χώρα
ώσστον τὰ παράπονα τοῦ κόσμου μιὰν ήμέρα
ἐφθασαν 'σ ἀγανάκτησι κ' ἐκείνη σὲ φοβέρα,
πῶς ἀν' αὐτὸς δι βασιλιᾶς δὲν θὲ ν' ἀλλάξῃ δρόμο,
νὰ κυβερνᾶ τὴ χώρα του μὲ τοῦ Θεοῦ τὸ νόμο,
η χώρα εὐθὺς θὰ σηκωθῆ καὶ θὰ τὸν ξεθρονίσῃ,
νὰ φέρῃ τὸ μικρότερο γιὰ νὰ τὴν κυβερνήσῃ.

Σὰν τάκονσεν δι βασιλιᾶς τὸν ἀδερφό του κράζει
κι' ἀδικα καὶ παράγομα μονάχος τὸν δικάζει,

τὸν βρῆκε φταίστη κ' ἔνοχο, κ' ἔτοι μὲ λίγα λόγια
τὸν ἔκλεισε στοῦ παλατιοῦ τὰ σκοτεινά κατώγεια
τὶς μέρες καὶ τὶς νύκτες τον μὲ πίκρα νὰ περνάῃ.

Μὰ τὸ ἄδικο δὲν ζῇ πολὺ καὶ δὲν πολυχρονάει...
Κᾶπιος μεγάλος βασιλιᾶς, ἀπ' ἄλλη πολιτεία,
κάκιωσε δίχως ἀφορμή, δίχως καμμιάν αἰτία
καὶ πέροιε τὰ φουνσᾶτά τον καὶ ἔσκινᾶ καὶ μπάινει
στὴ χώρα τὴν πολύπαθη, κακοκυβερνημένη
καὶ σὲ μιὰ μάχη μοναχὰ νικᾶ καὶ δεκατίζει,
καὶ πιάνει καὶ τὸ βασιλιᾶ καὶ σκλάβο τὸν δοῖζει.

— Τὸν ἀδερφό τον; ἐρώτησαν τάγγόνια μ' ἔνα στόμα.

— Τώρα θὰ δῆτε τί ἔγεινε, δὲν τέλειωσεν ἀκόμα...
“Οταν ἡ μάχη ἀπόσωσε κ' εἰρήνεψε τὸ ἀσκέρι,
ἔστειλε τότε ὁ νικητὴς τὴν κόρη τον νὰ φέρῃ
μ' ἄλλογα χρυσοσέλλωτα καὶ μὲ χιλιάδες ἄτια
νὰ δῇ τὰ μαρμαρόκτιστα, νὰ δῇ τὰ νέα παλάτια.

“Ἐρχετ' ἔκείνη βιαστικὰ καὶ δείχνει τὴς χαρά της
σὲ κάθε το πολύτιμο ποῦ βλέπει δόλγυρά της,
μὰ δταν στὸ τέλος ἔφθασε καὶ στὰ κατώγεια ἔκεινα
ποῦ ὁ ἀδερφὸς τοῦ βασιλιᾶ κλεισμένος ἔνα μῆνα
σέπεται μέσ' στὰ σκοτεινά τὸ ἄδικη καταδίκη,
ἔνοιωσε πόνο στὴν καρδιὰ καὶ στὴν ψυχὴ της φρίκη,
καί, δίχως νὰ τὸ στοχαστῇ, δίχως νὰ ἔρῃ τί ἔχει,
στὸ βασιλιᾶ πατέρα της ἀλαφιασμένη τρέχει
καὶ κλαίει, καὶ κλαίει γονατιστὴ μὲ τὸν κρυφό της πόδιο...
Ἐκεῖνος χαμογέλασε:

— Σήκω, τῆς λέει, σὲ νοιώθω...
“Ἐφερε τὸν καλὸ ἀδερφὸν ἀπ' τὰ βαθειὰ κατώγεια
καὶ τοῦπε δίχως πρόφασες, δίχως μεγάλα λόγια:
«Ἐσὺ μοῦ φαίνεσαι καλὸς κι' ἀδικημένος τώρα
σοῦ πρέπει νᾶσαι βασιλιᾶς, νὰ κυβερνᾶς τὴν χώρα...
Η κόρη μου σ' ἀγάπησε, γυναῖκα σοῦ τὴν δίνω!»
Κ' ἔγεινηκεν ὁ γάμος των τὸ ἴδιο βράδυ ἔκεινο
μ' ἀργανα καὶ μὲ τούμπανα καὶ μὲ χαρά μεγάλη,
καὶ τὸν κακὸ τὸ βασιλιᾶ τὸν ἔαναφέρων πάλι
μαζῆ μὲ δούλους νὰ κερνᾶ τὸ ἀσκέρι στὴ χαρά των...

Κ' ἔκεινοι ἐπέρασαν καλὰ κ' ἔμεῖς καλλίτερά των.

Ο ΓΥΖΗΣ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ:

Ο Γύζης ἐγεννήθη τὴν 1 Μαρτίου 1842 εἰς τὴν Τῆνον. Ἀπὸ τοῦ ἑνάτου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐν Ἀθήναις Πολυτεχνεῖον, ἐν ἡλικίᾳ δὲ εἴκοσι καὶ τριῶν ἐτῶν ἐστάλη ως ὑπότροφος εἰς Μόναχον πρὸς ἔξακολούθησιν τῶν σπουδῶν του. Εἰς τὸ Μόναχον εἰργάσθη ἐξ ἔτη εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν, τὰ δὲ δύο τελευταῖα ἔτη ἐφοίτησεν εἰς τὸ ἐργαστήριον τοῦ Πιλότου, διστις μεγάλως ἐτίμα τὸν Γύζην δχι μόνον διὰ τὴν ὑπέροχον αὐτοῦ καλλιτεχνικὴν ἴδιοφυίαν, ἀλλὰ καὶ διὰ τὸν ἔξαιρετον αὐτοῦ χαρακτῆρα. Εὗθεωρει δὲ αὐτὸν ως ἔνα τῶν διαπρεπεστέρων ἐκ τῶν νεωτέρων ζωγράφων καὶ τὸν ἡγάπτα ως προσφιλέστατον φίλον.

Μετὰ τὴν ἀποφοίτησιν ἐκ τῆς Ἀκαδημίας ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας πρὸς τοὺς γονεῖς του, ἔπειτα δὲ ἐπεχείρησε ταξείδιον σπουδῆς εἰς τὴν Μικρὰν Ἀσίαν, μεθ' ὅ ἐπέστρεψεν εἰς Ἀθήνας. Μολονότι αἱ παιδικαὶ ἐντυπώσεις τῶν ἡλιολούστων καὶ παραλιοστολίστων τοπίων τοῦ Αιγαίου οὐδέποτε ἐξηφαγίσθησαν ἀπὸ τὴν μνήμην του, νέαν δρόσον καὶ ζωὴν προσέλαβον διὰ τὴν εὐλογητὴν χώραν εἶδε καὶ πάλιν τὸ ὄξυνθὲν τοῦ καλλιτέχνου βλέμμα. Ἡ ζωηρότης τοῦ χρωματισμοῦ τῶν μετὰ ταῦτα εἰκόνων του, ως καὶ πλεῖστα θέματα αὐτῶν, ὄφειλονται κατὰ τὸ πλεῖστον εἰς τὰ ταξείδια ταῦτα.

Μετὰ τρία ἔτη ἐπανῆλθεν ὁ Γύζης εἰς Ἀθήνας καὶ ἔλαβε σύζυγον τὴν Ἀρτεμινή Νάζου, μεθ' ἣς ἰδρυσεν εὐδαίμονα οἶκον ἐν Μονάχῳ.

Ἀπὸ τοῦ 1880 ὁ Γύζης ἦτο ἐπίτιμον μέλος τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου, ἀπὸ δὲ τὸ 1882 διώρισθη τακτικὸς καθηγητής αὐτῆς.

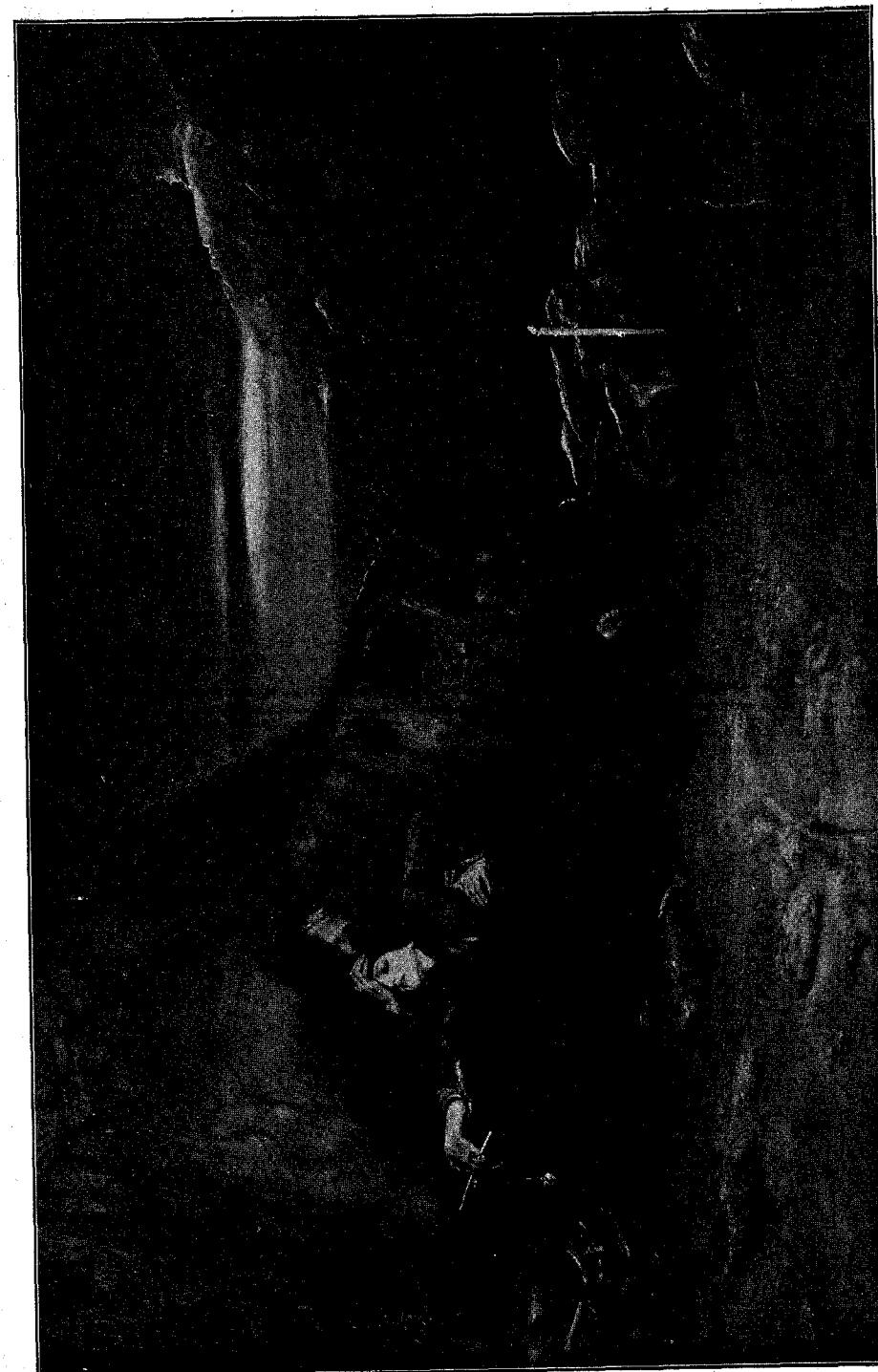
Ο Γύζης ἀνήκει εἰς τοὺς καλλιτέχνας, οἵτινες δὲν εἶναι εὔκολον νὰ καταταχθοῦν εἰς μίαν τῶν παραδεδομένων κλάσεων ἢ σχολῶν. Ἐκ τῶν ἔργων του—πλὴν ὀλίγων ἐξαιρέτων προσωπογραφῶν καὶ ιστορικῶν πινάκων—ἡδύνατό τις νὰ παραδεχθῇ ως κύριον αὐτοῦ εἶδος τὴν ρωπογραφίαν, διότι εἰς αὐτὴν ἀνήκουν τινὲς ἀπὸ τὰς καλλίστας εἰκόνας του. Ἀλλὰ τὴν μεγίστην αὐτοῦ δύναμιν καὶ ἴδιοφυίαν ἀναπτύσσει εἰς ἄλλα ἀντικείμενα. Δὲν τολμῶ τὸ εἶδος τοῦτο νὰ χαρακτηρίσω μὲ τὴν παραδεδεγμένην ἔκφρασιν, ἀλληγορία. Εἰς τὴν καλλιτεχνικὴν ἀναπαράστασιν τοῦ βίου κατὰ τὰς

γενικωτάτους αὐτοῦ ἐκδηλώσεις ἐπιτυγχάνει μετ' ἴδιαζουσης ἐπιτυχίας ἢ δύναμις τοῦ Γύζη καὶ εἰς αὐτὴν ἐκδηλοῦται ἐλευθερώτερον τὸ δημιουργικὸν αὐτοῦ πνεῦμα.

Ἡ Ἑαρινὴ Συμφωνία του ἐπροζένησε μεγάλην ἐντύπωσιν, ἐξήγειρε δὲ τὸν θαυμασμὸν τῶν καλλιτεχνῶν καὶ εἶναι ἐν ἀπὸ τάξιολογώτατα καὶ βαθύτατα ἔργα του.

Ἀπὸ τὴν ὑγρὰν γῆν φύονται τὰ πρῶτα δῶρα τῆς Ἀνοιξεως. Ἀπὸ τὸν οὐρανὸν καταγένονται ρέυματα θερμότητος καὶ φωτός. Οὐρανὸς καὶ Γῆ φαίνονται ως νὰ ἐφάπτωνται ἀλλήλων διὰ νὰ παραγάγουν τὴν νέαν ζωὴν. Ἀπὸ ἐλαφρὸν νέφος ἵπτανται πτερωταὶ μορφαὶ καὶ, ἔδουσαι καὶ μουσουργοῦσαι, γεμίζουν τὸν ἀέρα μὲ δροσώδη πνοὴν καὶ ἐνάρμονιον φθόγγον. Κόραι, μόναι ἢ κατὰ ζεύγη, περιορχοῦνται ἐλαφρόποδες, παιδία συναθοῦνται καθ' ὄμιλους, ἀγαλλιῶντα καὶ εὐκίνητα, κατὰ τὸ ἥμισυ ἀκόμη κεκαλυμμένα ὑπὸ νεφυδρίου ἀτμοῦ, πρὸς τὴν γόνιμον γῆν. Ὁ οὐρανὸς κρύπτει ἀκόμητον ὑπὸ ἀστρίστους γραμμὰς καὶ χρώματα τὴν ὑποδηλουμένην ζωὴν. Ἡ φύσις ἀπαλλαχθεῖσα ἀπὸ τὰ παγερὰ δεσμὰ φαίνεται θέλουσα νάναλαβῃ τὴν ἀκατάσχετον σφρότητα τῆς ἀρχεγόνου δημιουργικῆς της ὄρμῆς. Ἀλλὰ τὴν συνέχουν φίλοι καὶ ἡπίοι νόμοι. Ἡ Μουσικὴ διὰ τῶν Ἀρμονιῶν καὶ τῶν Ρυθμῶν ἐπιφέρει τάξιν εἰς τὴν πολυκίνητον ἀνάστατωσιν. Φλογερὰ χρώματα ἐπὶ φωτεινοῦ ἐδάφους, γαρίεσσαι γραμματαὶ καὶ μαγευτικὴ συμφωνία τῶν εὐρύθμως κινουμένων μορφῶν καὶ συμπλεγμάτων, εἶναι τὰ μέσα, διὰ τῶν ὅποιων ὡς καλλιτέχνης ἐκφράζει γραφικῶς τὴν ἡπίως δοκιμασθεῖσαν ὑπερβολικὴν δύναμιν τῆς ἰδέας του. Σπάνιως κατωρθώθη διὸ τῆς ζωγραφικῆς ἐντύπωσις τόσον συγγενῆς πρὸς τὴν ἐν τῷ μουσικῆς παραγομένην. Νομίζομεν ὅτι ἀκούομεν τόνους ἀρπαὶς καὶ λύρας καὶ ἄσμα· νεκρῶν φωνῶν, καὶ κατὰ φαντασίαν μεταφέρομεν τὴν εἰκόνα εἰς χῶρον, εἰς τὸν ὄποιον φιλικὸς ὄμιλος συνῆλθε πρὸς κοινὴν ἀπόλαυσιν μουσικῆς τοῦ Μπετσένε.

Εἰς τὴν αὐτὴν κατηγορίαν ἀνήκουν καὶ πολλοὶ ἄλλαι εἰκόνες καὶ σχεδιάσματα τοῦ Γύζη, εἰς τὰ ὅποια ὡς καλλιτέχνης ἐκφράζει βαθέως γενικὰς καὶ αἰωνίους ἰδέας τῆς ζωῆς.

Πολλοί προσπαθούν διὰ τῆς τέχνης των νὰ διερμηνεύσουν ύψηλάς ιδέας· ἀλλὰ δὲν τὸ κατόρθωνουν δῆλοι. Ο Γύζης ἔχει τὸ μέγα τοῦτο δῶρον. Τὸ ἐλεύθερον πνεῦμα του μὴ πλανώμενον ἀπὸ τὰς λογομαχίας τοῦ πλήθους, ἀψηφοῦν τὰς προλήψεις τῶν σχολῶν καὶ τοῦ συρμοῦ, ἐπιζητεῖ τὸ καλὸν ἐκεῖ δῆλον τὸ ἔζητον οἱ πρόγονοι του "Ελληνες καὶ δῆλον μόνον ἡ ἀκραιφνής τέχνη εὑρίσκεται. Μακρὰν τοῦ φεύδους τοῦ κατὰ συνθήκην καλοῦ καὶ τῶν ἀχαλινώτων βαρβάρων πασαλειμμάτων ἐγκλείει εἰς μορφὴν χαρίσσαν ιδέας ύψηλάς. Εἴς τινας ιδέας του εὐρίσκομεν στενὴν συγγένειαν πρὸς τοὺς ἀρχαίους, ἡ δὲ φλογερὰ ἀντίληψὶς του ζωγονεῖ ἐκ νέου καὶ φωτίζει μέρος λησμονηθέντος σχεδὸν κόσμου τέχνης καὶ ιδεῶν.

Η Ψυχομάννα.

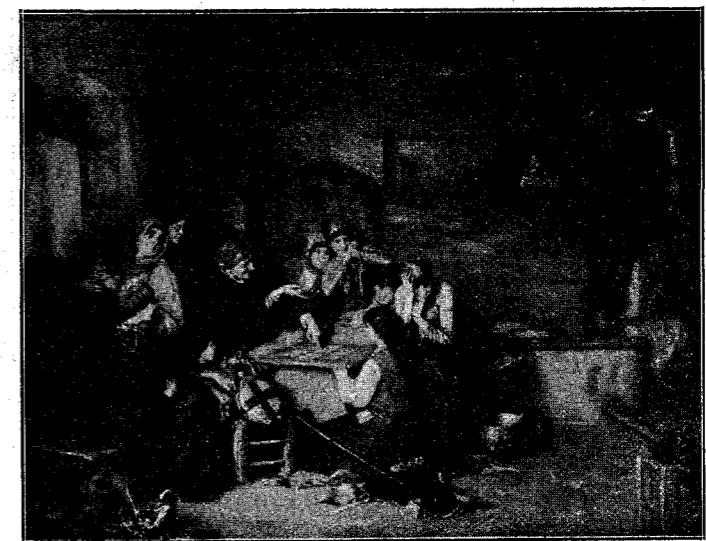
Ο Γύζης δὲν ἐπαναλαμβάνει ἑαυτόν. Καὶ αὐτὴ ἡ σοβαρὰ γυναικεία μορφή, ἡτις συχνὰ ἐμφανίζεται ὡς Ἀλληγορία, οὐδέποτε εἶνε ἡ αὐτή, ἀλλ' εἰς ἑκάστην εἰκόνα διαπλάττεται ἑκάστοτε ὅλως κατὰ τὴν ιδέαν, τὴν ὁποίαν συμβολίζει. Καὶ ὅτε μὲν φαίνεται ὡς μετὰ βαρυθύμων διαλογισμῶν ἀνασκοποῦσα τὸ παρελθόν, ὅτε δὲ ὡς θριαμβευτικὸς προάγγελος μεγάλων καὶ αἰωνίων ιδεῶν.

Διὰ μέσου τῆς σοβαρότητος τοῦ φιλοσοφοῦντος ζωγράφου διαλαμπεῖ γλυκὺ μειδίαμα. Τὸ δὲ μειδίαμα τοῦτο μᾶς μεταφέρει εἰς τὸν φιλόρριτον καὶ προσιτώτερον κόσμον τῆς ρωπογραφίας. Καὶ ἐδὼ ὁ Γύζης ἀποφεύγει τὸ τετριμένον. Η ποίησίς του μᾶς ὁδηγεῖ διὰ μέσου τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ πόνου τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς εὐθυμίας τῆς συναναστροφῆς μέχρι τῆς πολιτικῆς συγκινήσεως. Τὸ βάρος τοῦ χρόνου, τὸ καταθλίθον, καὶ τὸ εὐκίνητον αἷμα τῆς νεότητος, τὸ μυστι-

κὸν ἐλπιζούσης ἀγάπης καὶ ἡ σιωπηλὴ ἀπελπισία τοῦ σπαραγμοῦ της, ὅτη ἡ εὔμετάθλητος καὶ ποικίλη ἐνέργεια τῆς ζωῆς ἀπὸ τῆς ζωηρότερας ἀγαλλιάσεως τῆς εύτυχίας τῆς μέχρι τῆς συντριβούσης λύπης διὰ τὴν ἀπώλειάν της, ὅταν ἐξείσσονται πρὸ τῶν ὄφθαλμῶν μας ἐν ποικίλαις μορφαῖς, ὅτε μὲν διὰ φωτεινοτέρων, ὅτε δὲ διὰ σκοτεινοτέρων χρωμάτων καὶ φωτοσκιάσεων. Η ρωπογραφία τοῦ Γύζη στηρίζεται ἐπὶ ἀμέσου ἀντιλήψεως τῆς ζωῆς.

Ο Γύζης διαπρέπει εἰς τὴν ἀπεικόνισιν ισχυρῶν ἀντιθέσεων καὶ εἰς τὴν λύσιν φαινομενικῶν ἀντιφάσεων. Διὰ τοῦ γέροντος, ὅστις κοιμᾶται ἡσύχως εἰς τὸ κάθισμα, ἐνῷ τὸ βαρύδι τοῦ ὠρολογίου ἔπεσεν εἰς τοὺς ὄμοις του καὶ ἐστάθη τὸ ὠρολόγιον τοῦ τοίχου, ὁ καλλιτέχνης ὑποδηλοῦ τὸ παροδικὸν τῆς ζωῆς καὶ συμβολίζει τὴν προσέγγισιν τοῦ θανάτου. "Αλλοτε παριστάνει τὸν γηραιόν πάππον περικόπτοντα μὲ ἀνηλεῇ φαλίδα τοὺς χρυσοὺς καὶ ἀρρούς βοστρύχους τοῦ ἐγγόνου του, ἐνῷ δὲ ὁ μικρὸς ὑποφέρει μὲ ὑπομονὴν τὸ φαλίδισμα, ἀπαλὸν μειδίαμα φωτίζει τὴν ρύτιδωμάνην μορφὴν τοῦ γέροντος, ὡς νὰ ἐσύλλογίζετο ὁ πολιδός πάππος, βλέπων τὴν ἀγαπητὴν βοστρυχῶδην κεφαλήν, τὴν ιδικήν του νεότητα, τὰ περασμένα ἀμέριμνα χρόνια.

Βαθυτάτην ἐντύπωσιν προένει τὸ Τάμπα. Κόρη ἀρρωστη ἀπὸ ἀγάπην, συνοδευούμενη ἀπὸ τὴν περίλυπον καὶ ἀνήσυχον μητέρα της, πηγαίνει νὰ ἐκτελέσῃ τὸ πρὸς τὴν θαυματουργὸν Παναγίαν τάμπα, ν' ἀναρτήσῃ πρὸ τῆς εἰκόνος της χρυσῆν καρδίαν. Τρὶς ἐπεξειργάσθη ὁ καλλιτέχνης τὸ θέμα τοῦτο καὶ ἑκάστοτε διαφόρως. Ἐνῷ εἰς τὰς δύο προηγουμένας εἰκόνας ἡ ὥχρα καὶ

Χαρτομάντις.

αλονουμένη κόρη ἐλπίζει ἀκόμη ν' ἀναρρώσῃ, ἡ ἐρωτευμένη τῆς τρίτης εἰκόνος κατέπεσεν ἀδύνατος νὰ προχωρήσῃ καὶ εἶνε φανερὸν δῆτα δύνηθη ν' ἀναβῆ εἰς τὸ παρεκκλήσιον. Μὲ δύναμιν ἐξεφράσθη ἐδὼ ὁ πόνος τῆς ἀγάπης. Η δὲ μελαγχολία τοῦ τοπίου ἀποτελεῖ θλιβερὰν συμφωνίαν πρὸς τὴν ὁδύνην τῆς καρδίας. Εἰς τὰ βαλλίσματα τοῦ Γκαΐτε ὁ στίχος δὲν εἶνε ισχυρότερος, εἰς τὰ ἄσματα τοῦ Σούμαν ὁ τόνος δὲν εἶνε ἐκφραστικώτερος τῶν χρωμάτων καὶ τοῦ φωτὸς μὲ τὰ ὅποια ἀπεικόνισεν ἐδὼ ὁ ζωγράφος τὰς ψυχάς.

Η ιδέα εἶναι ἀχώριστος ἀπὸ τὸν τρόπον τῆς ἐκφράσεως της: διὰ τοῦτο ἡ ἀξία ἐνὸς καλλιτέχνου δὲν δύναται νὰ κριθῇ μόνον ἀπὸ τὴν ἔμπνευσιν του· διὰ τὸν χαρακτηρισμόν του ἡ τεχνοτροπία του ἔχει τὴν αὐτὴν σημασίαν, τὴν ὄποιαν ἔχουν καὶ αἱ ιδέαι του.

Περὶ τῆς τεχνοτροπίας ἐνὸς ζωγράφου διὰ λέξεων δὲν ἡμπορεῖ τις βεβαίως νὰ ἐκφράσῃ πολλά. "Ἐν βλέμμα ἐπὶ τοῦ ἔργου του, καὶ σπουδὴ ἀκόμη ἀν εἶνε καὶ ταχὺ σκαριφημα, ὁδηγεῖ βαθύτερον εἰς τὴν τέχνην του τῆς περιγραφῆς ἢ τὴν ἐξηγήσεων ἐνὸς ἀλλοῦ. Τοῦτο μόνον δὲν πρέπει νὰ παραλίπωμεν. "Οπως ἡ τεχνοτροπία παντὸς ἀληθίους καλλιτέχνου πρὸ παντὸς καθορίζεται ἐκ τῆς ιδίας αὐτοῦ σχέσεως πρὸ τὴν φύσιν, οὕτως ἡ ἀριστοτεχνικὴ τεχνο-

τροπία τοῦ Γύζη εἶναι ἀποτέλεσμα ἑκτάκτως βαθείας μελέτης τῆς φύσεως.

Η καλαισθησία τοῦ Γύζη, ἡτις ἐξηγενίσθη διὰ τῆς μελέτης τῶν ἀρίστων προτύπων καὶ ἐτελειοποιήθη δι' ἀκαταπονήτου ἀσκήσεως, ἐπροφύλαττεν αὐτὸν ἀπὸ τὴν μηχανικὴν ἀπομίμησιν τοῦ καθ' ἐκάστην προσπίπτοντος εἰς τὰς αἰσθήσεις. Ἐκ τῶν σπουδῶν καὶ τῶν σκαριφημάτων του βλέπομεν δῆτα μόνον ἐκλεκτὰ πράγματα ἡρέσκετο νὰ σημειώνῃ. Μόνον τὸ τεχνικῶς ιδιοφύες, τὸ ἐκφράζον ἀτομικότητα, δεσμεύει τὸ βλέμμα τοῦ ἀληθίους καλλιτέχνου καὶ θεωρεῖται ὑπὸ αὐτοῦ ἀξίον ἀπεικονίσεως. Καὶ εἰς τὰ ἀπλούστατα σκαριφημάτα τοῦ Γύζη καταφαίνεται ἐναργῶς ἡ εὔγενὴς αὐτὴ δύνης τῆς Τέχνης. Πανταχοῦ εὑρίσκομεν ζωὴν καὶ ιδέας, παντοῦ αἰσθανόμεθα ύψηλότερόν τινα σκοπὸν καὶ παλλομένην ἀντιληφτινήν.

Μολονότι τὴν τέχνην τοῦ καλλιτέχνου μόνον εἰς εἰκόνα ἀποπερατωθεῖσαν δυνάμεθα νὰ κρίνωμεν, ἐν τούτοις τὰ σκαριφήματα αὐτοῦ ἀποκαλύπτουν εἰς τὸ ἡσκημένον βλέμμα μερικὰ μυστικὰ τῆς τέχνης του.

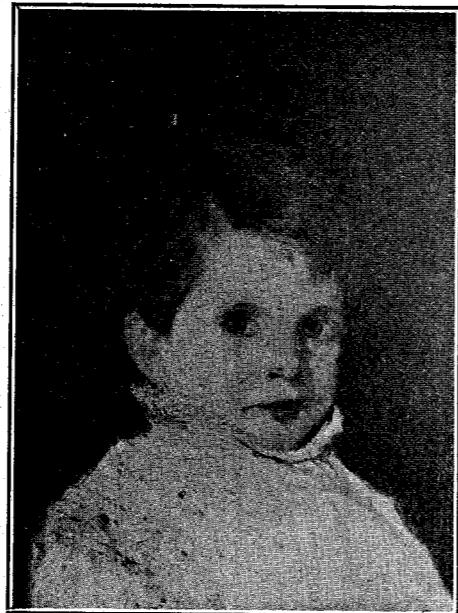
Εἰς τὴν ἐντελὴ εἰκόνα τὴν προσοχὴν τοῦ θεατοῦ ἐλκύει πρὸ παντὸς ἡ ἀπεικονίσμενη ιδέα, κατὰ τὸν τρόπον βεβαίως τὸν ὄποιον θέλει ὁ καλλιτέχνης, ὥστε δὲν εἶνε δύνατον νὰ παρακο-

λουθήση κανείς τὸν καλλιτέχνην διὰ τῶν ἑλικοειδῶν δρόμων τῆς τεχνοτροπίας του μέχρι τῆς πηγῆς τῆς ἐμπνεύσεως του, τῆς φύσεως. "Οστις ὅμως διὰ τῆς μελέτης τῶν προσχεδιασμάτων διέτρεξε τὸν δρόμον τοῦτον ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν αὐτοῦ τοῦ καλλιτέχνου, δύναται νὰ ἐπανίδῃ εἰς τὸ πλήρες ἔργον τὴν φύσιν ὡς ἐν κατόπτρῳ, ἔξωραΐσμένην καὶ φωτισμένην ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ καλλιτέχνου.

"Ἐτι περισσότερον ἡ ἄμεσος σχέσις τοῦ καλλιτέχνου πρὸς τὴν φύσιν καταφαίνεται εἰς τὰ ἐπιτραπέζια, τὰς εἰκόνας τῆς νεκρᾶς φύσεως. Εἰς τὰ τοιαῦτα ἔργα λείπει συνήθως πᾶσα σχέσις πρὸς τὴν ἀνθρωπίνην ψυχήν. Δέσμη ρόδων ἡ διάταξις μαγειρικῶν σκευῶν τί δύνανται νὰ μάς εἴπουν περὶ τῶν ἐνδιαφερόντων τὸν ἀνθρωπὸν ζητημάτων τῆς ζωῆς; Καὶ ἐν τούτοις! Πόσον ἔκτακτον καλλιτεχνικὸν θέλγητρον εἴμπορει γὰρ παραγάγῃ μία καλὴ τοιαύτη ζωγραφία! Ὁ Γύζης διαπρέπει εἰς τὴν τέχνην ταύτην. Ἀξιοθαύμαστος εἶνε ἴδιως ἡ ἀδρότης τῆς ἐκλογῆς τῶν θεμάτων, ἡ τεχνικωτάτη σύνθεσις τοῦ κατ' ἔξοχὴν χαρίεντος καὶ αἱ εὔστοχοι ἀντιθέσεις εἰς τὰ χρώματα καὶ εἰς τὰς μορφάς. Ἡ τόλμη τοῦ καλλιτέχνου εἰς τὴν χρησιμοποίησιν τῶν τεχνικῶν του μέσων εὑρίσκει ἐδῶ περισσοτέραν ἐλευθερίαν, διότι ὑποχωρεῖ ἐνταῦθα ἡ περὶ τῆς ἀνθρωπίνης ζωῆς σκέψις. Εἰς τὸ εἶδος τοῦτο ἀριθμεῖ πολλοὺς καὶ μεγάλους θριάμβους ὁ Γύζης.

Καὶ εἰς τὰ σκαριφήματα καὶ εἰς τὰς ἐντελεῖς εἰκόνας, ἀξία θαυμασμοῦ εἶνε ἡ ἔκτακτος λεπτότης τοῦ αἰσθήματός του ὡς πρὸς τὴν μορφήν. Αἱ μεγάλαι ἀναλογίαι τῶν ἀντικειμένων τηροῦνται πάντοτε μετ' ἐπιτυχίας. Ἡ τάσις τοῦ καλλιτέχνου νὰ ἐντείνῃ τὰς ἀναλογίας τοῦ μήκους ἐν σχέσει πρὸς τὰς τοῦ πλάτους καὶ βάθους δὲν πρέπει ν' ἀποδοθῇ εἰς πλημμελῆ ὄπτικην ἀντιλήψιν, ἀλλ' εἰς τὸ δέτι ἡ Τέχνη του ἐν γένει εἶνε ἐστραμμένη πρὸς τὸ ὑψηλόν, ἐν τῇ ἀλληγορίᾳ μάλιστα εἰς τὸ ὑπερφυσικόν.

ΑΓΓΕΛΟΣ ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΝΟΣ

Κεφαλή (σκαρίφημα).

"Ἄλλοι ζωγράφοι περιπίπτουν εἰς τὸν πειρασμὸν νὰ ἰχνογραφοῦν μὲ τὰ χρώματα ἀντὶ νὰ ζωγραφοῦν δι' χωτῶν. Ἄλλ' ὁ Γύζης ἡδύνατο νὰ καυχηθῇ διτὶ ἀφίνε νὰ κυριαρχῇ τὸ χρώμα χωρὶς νὰ περιπίπτῃ εἰς ἀτονίαν. Τὸ βλέμμα του τὸ ἀσκηθὲν εἰς τὰ θαύματα τῶν χρωμάτων τῆς Ἀνατολῆς εἴχε τόσον προσοικειωθῆ τὴν μαχικὴν δύναμιν τοῦ μεγίστου τούτου μέσου τῆς ζωγραφικῆς, ώστε δὲν ἡδύνατο νὰ ὑποτιμήσῃ τὴν ἀξίαν του. Καὶ τὸ σπάνιον ἐκεῖνο δῶρον, τὸ ὅποιον εἶχεν ὡς πρὸς τὸ αἰσθημα τῆς μορφῆς, ἀναφαίνεται καὶ ἐδῶ. Εἰς τὰς ἀντιθέσεις καὶ τοὺς συνδυασμοὺς τῶν χρωμάτων, εἰς τὴν χρησιμοποίησιν αὐτῶν πρὸς ἔκφρασιν ωρισμένων συναισθημάτων, καὶ πρὸ πάντων εἰς τὴν ἀπλῆν καὶ ἀπείρως ἀδρόλην χρῆσιν τῶν μεταπτώσεων τῶν χρωμάτων ἦτο εἰς τῶν ἀρίστων συγχρόνων ζωγράφων.

Ο ΓΥΖΗΣ

ΟΣ ΑΝΘΡΩΠΟΣ ΚΑΙ ΟΣ ΕΛΛΗΝ:

Η Φύσις, ἡ ὅποια μὲ τὴν ἀνεξάντλητον ἀγάπην καὶ τὴν ἀφθαστον στοργὴν μητρὸς πονετικῆς πλάττει τὰ ἔξαιρετικὰ πλάσματά της, καὶ μὲ περισσὴν λατρείαν γαλουχεῖ ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν ἀστειρεύτων πηγῶν τοῦ κόλπου της, ἐνεστάλαξεν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ Γύζη μαζῆ μὲ τὸ ὑπέροχον χάρισμα τῆς Τέχνης καὶ τὰς ζηλευτὰ δῶρα, τὰ ὅποια ἀναδεικνύουν τὸν τελειον ἀνθρωπὸν, τὸν φιλόπατριν ἄνδρα, τὸν ποθεινὸν σύζυγον, τὸν λατρευτὸν πατέρα, τὸν πολυφίλητον ἀδελφόν, τὸν γλυκὺν φίλον, τὸν ἀληθινὸν διδάσκαλον.

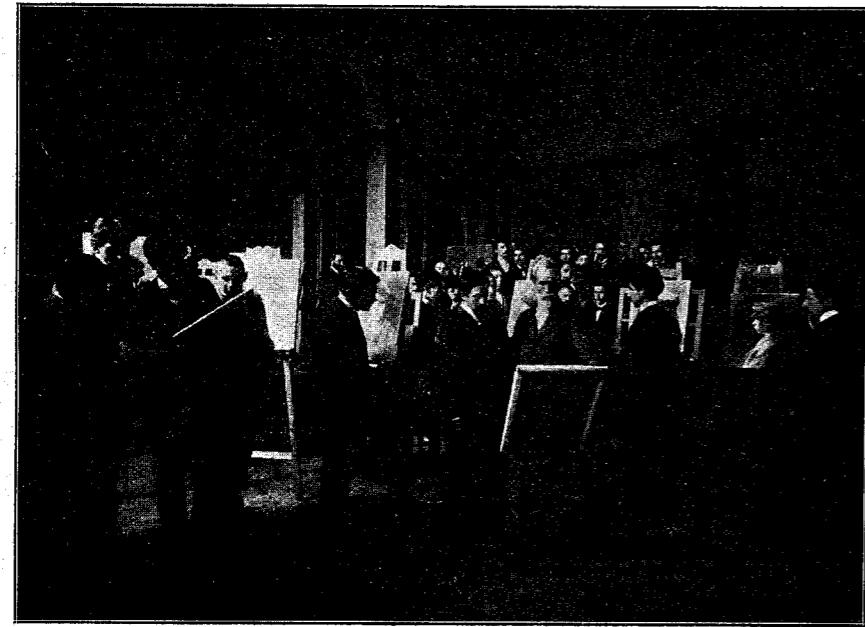
Τὴν εἰκόνα αὐτὴν ἀκόπως καὶ μὲ διαύγειαν βλέπει τις εἴτε ἀναλύων τὸν ἰδιωτικὸν βίον τοῦ καλλιτέχνου, τὸν ἥρεμον καὶ σιγηλὸν ώσαν ρυακίου, σιγηλὰ κυλινδοῦντος διαμέσου ὄμαλου κάμπου τὸ ἀρρυτίδωτον νῷμά του, εἴτε ἀναγινώσκων τὰς ἐπιστολὰς τὰς ὅποιας ἔστελλεν ἀπὸ τὴν ξένην πρὸς τοὺς οἰκείους καὶ φίλους. Θὰ εὕρης καὶ ξένους ἀλλ' ἐκλεκτοὺς ἀνθρώπους, θὰ εὕρης καλλιτέχνας καὶ ποιητάς, ἐπιστήμονας καὶ ἐργάτας τοῦ καλοῦ, θὰ εὕρης καὶ ἀπὸ ἐκείνους οἵτινες θὰ ἐγίνοντο ἀλλὰ δὲν ἡθελησεν ἡ τύχη νὰ γίνουν, δηλαδὴ τοὺς σπόρους ἐκείνους, οἵτινες ἔπεισαν ἐπὶ πετρώδους ἐδάφους. "Ἡ ψυχὴ μου συμπαθεῖ πρὸς τὰ τοιαῦτα δύτα, διότι ἐκ πείρας ἡμπορῶ νὰ εἴπω, θτὶ ἀγγέλου φύσημα μὲ ἐσπρωξε καὶ μὲ ἔρριψεν εἰς γῆν καρποφόρον".

«Η ιδέα τῆς Πατρίδος καὶ ὁ πόθος τοῦ μεγαλείου της, ώσαν μαχικὴ δύναμις τὸν εἶλκεν καὶ ἐφέρετο πρὸς τὴν Ἑλλάδα τοῦ μὲ τοῦ νοῦ τὰ πτερά. Καὶ τόσων ἐτῶν βίος μέσα εἰς μεγαλούπολιν, ώσαν τὸ Μόναχον, βίος δόξης καὶ τιμῆς, δὲν ἴσχυσε νὰ τὸν μεταβάλῃ. Ἡ πρὸς τὴν Πατρίδα ἀγάπη του ἦτο νέα πάντοτε καὶ πάντοτε ἀκμαία ἡ λαχτάρα του πρὸς τὸ χῶμα, τὸ ὅποιον ἐδέχθη τὰ πρῶτά του βήματα.

Τοῦ ἐσπάρασσε τὰ στήθη τὸ ἀλγός κατὰ τὰς πικρὰς καὶ κατηραμένας ἡμέρας τοῦ 1897. Καὶ μ' ἐπικήνη ἀληθινὰ γλῶσσαν ἔγραψε πρὸς τινὰ τῶν οἰκείων του:

«Τόμους ὄλοκλήρους ἔπρεπε νὰ σοῦ γράψω δύπας σοῦ ἐκφράσω τὰ σημεινά μου αἰσθήματα. Ἐννοεῖς τὶ αἰσθάνομαι καὶ πόσον ψυχικῶς ἀγωνιῶ διὰ τὴν πολυαγαπημένην μου ὥραιοτάτην

καὶ ἐνδοξοτάτην Πατρίδα μου Ἑλλάδα καὶ πόσον ἔξανταμαι διὰ τὸ ἀδίκον καὶ τὴν ἀπανθρωπίαν, τὴν ὄποιαν αἱ κατ' ὅνομα πολιτισμέναι κυβερνήσεις μετέρχονται κατ' αὐτῆς. Ἐὰν ἦμην Ζεύς, ὅλους τοὺς κεραυνούς μου θὰ ἔκενουν κατὰ τῶν ἔξι καὶ τῆς ἑδόμης, ἐὰν Ποσειδῶν,

Ο Γύζης διδάσκων ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ.

θ' ἀναποδογύριζα εἰς τὰ μέρη ἔκεινα τῆς πολυμάρτυρος Κρήτης τὰ νερὰ τῆς θαλάσσης».

Καὶ παρακάτω :

«Δὲν ἡμπορῶ ἀκόμη νὰ ἐννοήσω εἰς τί ἔπταισεν αὐτὴ ἡ ἐνδοξὸς παλαιὰ Ἑλλὰς καὶ ἔπρεπε νὰ καταδικασθῇ πρὸ χιλιάδων ἐτῶν εἰς τὸν σπαραγμὸν καὶ τὴν ὑποδούλωσιν τῶν ἰσχυροτέρων βαρβάρων. Μήπως διότι ἐφώτισε τὴν οἰκουμένην καὶ διότι ἥλλαζε τοὺς Θεοὺς αὐτῆς, ἢ μήπως διότι εἶνε ὁραία καὶ γλυκεῖα; "Ισως τὸ τελευταῖον. 'Αλλ' ἂν τὸ τελευταῖον τοῦτο, πότε λοιπὸν θὰ τὸ ἐννοήσωμεν καὶ θὰ φροντίσωμεν νὰ γίνωμεν ἀξιοί τοῦ Παραδείσου τούτου; "Ισως αὖτη θὰ ἥτο ἡ ὁδός, ητὶς θὰ ἔφερε τοὺς ἀδελφούς μας Κρήτας, Μακεδόνας καὶ λοιποὺς πρὸς τὴν Μητέρα Πατρίδα . . .»

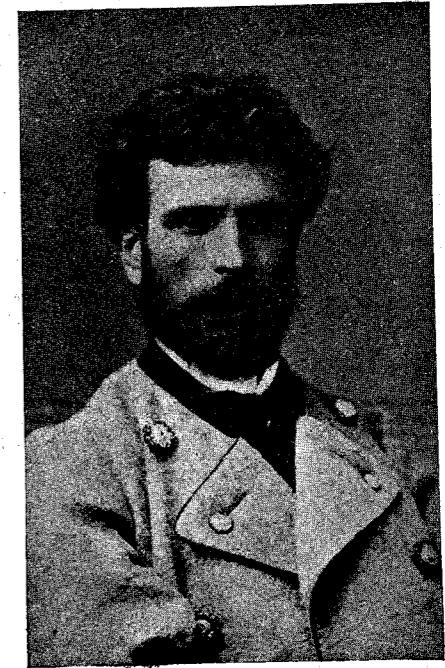
'Αλλὰ ὅπως οἱ μεγάλοι πόνοι καὶ αἱ μεγάλαι χαραὶ τῆς Πατρίδος τὸν ἔχαραποίουν ἡ τὸν

ἔθισθαν, οὕτω καὶ αἱ μικραὶ τῆς ἀδυναμίαι καὶ τὰ μικρά τῆς πάθη τὸν ἐνδιέφεραν καὶ τὸν συνεχινούν. Ἰδοὺ τί ἔγγραφε κἀποτελεῖ πρὸς οἰκεῖον του, ὁ ὄποιος τοῦ παρεπονεῖτο διὰ τὸν καύσωνα τῶν Ἀθηνῶν κατὰ ἓν ἀπὸ τὰ τελευταῖα θέρη, μὲ τὴν ἴδιαν πάντοτε ἀπλότητα καὶ χάριν, ἀλλὰ

ἀμάραντος ἡ Νοσταλγία τοῦ ξενιτεμένου τέκνου τῆς Πατρίδος. Καὶ μόνον ἡμεῖς θὰ ἡδυνάμεθα ν' ἀποκριθῶμεν εἰς τὸν γερμανὸν κριτικόν, ὁ ὄποιος ὁμιλῶν περὶ τῶν ἀλληγορικῶν του συνθέσεων καὶ παρατηρῶν, διτὶ ἐφ' ὅλων τῶν μορφῶν ἀναγινώσκεται κρύφιος τις πόθος, διηρώτα : «Τί τάχα, τὸν ὑπηγόρευσεν; Ἡ πρὸς τὴν γῆν τῆς Πατρίδος τάσις τοῦ ξενιτεμένου "Ἑλληνος"; ἢ ὁ τῆς καλλιτεχνικῆς τελειότητος πόθος τοῦ τεχνίτου; ἢ ἡ συναίσθησις τῆς ἀνθρωπίνης ἀτελείας, ἢ ὄποια ἐνυπάρχει εἰς πάντα εὐγενῆ θυητόν;»

ἀκόμη, αἱ σεβάσμιαι μορφαὶ τῶν γονέων του, δύο ἀπὸ τὰ πρῶτα του ἔργα.

Ἡ ἀγάπη του καὶ τὸ φίλτρον τὸ πατρικὸν πρὸς τοὺς μαθητάς του θὰ ζῆ παντοτεινὰ εἰς τὴν μημένην τῶν. Ναοῦ θυσιαστήριον ἥτο τὸ ἔργαστήριον του καὶ ιεροφάντης πιστὸς καὶ θεόπνευστος ὁ διδάσκαλος, καὶ ιεροτελεστία ἡ διδασκαλία του, καὶ ἀνέβαιναν ὡς θυμιάματα ἐνώπιον τῆς αἰωνίας Τέχνης τὰ ἡρεματικά λόγια του. Οἱ

Ο Γύζης νέος.

καὶ μὲ τὴν πρακτικότητα τὴν ὄποιαν τὸ περιβάλλον, εἰς τὸ ὄποιον μέσα ἔζη, τοῦ ἐνέπνεε :

«Σᾶς συλλυποῦματα ὅτι ὑποφέρετε ἀπὸ τόσην ζέστην. Εἰς τοῦτο πταίετε σεῖς οἱ ἴδιοι. Ἐὰν δενδροφυτεύσετε, θὰ εῦρουν τούλαχιστον τὰ παιδία καὶ ἐγγόνια σας δροσερώτερον κλῖμα. Κρίμα εἰς τὴν ὡραίαν Ἑλλάδα μας! Μόνον τοὺς σπόρους τῶν ὀπωρικῶν τὰ ὄποια τρώγετε ἀνὴρρηπτετε εἰς τὴν γῆν, τὴν ἀγάλα γῆν τῆς Ἑλλάδος, αὐτὴ θὰ σᾶς ἐδωρίσει δένδρα. Πολλὰ θὰ ἔχανοντο ἀλλὰ καὶ πολλὰ θὰ ἐμεγάλωναν».

Παρὰ τὸν Πόνον τὸν ἰσχυρόν, ὁ ὄποιος αὐτομάτως καὶ ἀθελα βλαστάνει καὶ ἀνθεῖ ἀνὰ πᾶσαν στιγμὴν εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ ἀληθινοῦ τεχνίτου, τὸν Πόνον, τὸν ὄποιον γεννᾷ ἡ ἀλητος πάλη τοῦ ἰδανικοῦ τοῦ ὑπεροκοσμίου πρὸς τὴν πραγματικότητα τὴν ἐγκοσμίαν καὶ ἡ ἀέναος πικρία τῆς ἀμφιβολίας, ἔβλασταν πάντοτε ἀμετρος καὶ

Γράφων τὸν Αὔγουστον τοῦ 1895, μικρὸν πρὸ τοῦ ὀλιγομήνου εἰς Ἀθήνας ταξιδίου του καὶ προαγγέλλων τὸν ἔργομόν του μὲ ποίους τόνους ἀβρούς καὶ λιτοὺς ζωγραφίζει τὴν χαρὰν καὶ τὴν συγκίνησιν τὴν ὄποιαν τοῦ ἐπροξένει ἡ ἴδεα τῆς ἐπανόδου ἀνάμεσα εἰς τὰς παιδικάς του ἀναμνήσεις καὶ τάχαπημένα τοπία, εἰς τὰ ὄποια ἐπάνω εἶδε κατὰ πρῶτον κ' ἐμελέτησε τὸ χρῶμα καὶ τὸ φῶς!

«Τὸ πρὸ τόσων ἐτῶν σχέδιόν μου νὰ ἔλθω εἰς τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ σᾶς ἴδω νὰ ἐπανίδω τὴν Πατρίδα μου, τὰ ἀδέλφια μου, τοὺς φίλους μου, νὰ ίδω τὴν θάλασσαν, τὴν ὄποιαν ἀγαπῶ καὶ φοβοῦμαι, τὸν ζωγραφιστὸν ὄριζοντα τῶν Ἀθηνῶν, Θεοῦ θέλοντος, πραγματοποιεῖται μετ' ὄλιγας ἡμέρας. Τὸ ὄνειρον αὐτὸν μοῦ φέρει διαδοχικῶς χαράν, λύπην, φρίκην, γλυκύτητα. Τὸ πρώτη χαριώ, πρὸς τὸ ἑσπέρας φρίττω περίεργον, περίεργον . . .

»Ἀν ιδῆτε διτὶ πολὺ συγκινοῦμαι, στείλατέ με πάλιν ὄπισω, διώξατέ με πάλιν ἀπὸ τὰ ξένα. . .

»Θέλω νὰ ίδω τὸν Παρθενώνα, τὰς ἀρχαιότητας, τὴν Ἐλευσίνα, Σαλαμίνα, Μέγαρα, Αἴγιναν, Πόρον, Καισαριανήν, Πεντέλην καὶ Θέλω νὰ τὰ ίδω πάλιν . . .

»Πρὸς τὸ παρὸν χαιρετίσατέ μου τὴν Ἀκρόπολιν, τὸν Λυκαβηττόν, ὅλα, βουνὰ καὶ θάλασσαν καὶ τὸν λαμπρὸν ἥλιον τῶν Ἀθηνῶν».

«Η συγκίνησις τὴν ὄποιαν ἡσθάνθη ὁ καλλιτέχνης πατῶν καὶ πάλιν τὸν πόδα ἐπὶ τὴν ἀγαπημένης πατρῷας γῆς ἥτον ἀκράτητος. Δὲν ἡθέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ τὸ παρὰ τὴν ὄδον Θεμιστοκλέους ἐργαστήριον τῶν ἐφηβικῶν του χρόνων, διότι ἐφοβεῖτο τὸν κλονισμὸν τὸν ὄποιον θὰ ύφιστατο, βλέπων τοὺς πενιχροὺς ἐκείνους τοίχους οἱ ὄποιοι εἰνέκλεισαν μὲ στοργὴν τὰς πρώτας του δειλὰς γραμμὰς καὶ ὅπου κρέμανται

μαθηταὶ του, τῶν ὄποιων τὰς πρώτας ἀσταθεῖς πτήσεις ἔφερε πρὸς τὰς σφαίρας τοῦ Ὀραίου μὲ τὰ ἰσχυρὰ πτερά τοῦ στοργικοῦ γερανοῦ, δὲν λησμονοῦν ποτὲ τὰς ἡμέρας, τὰς ὄποιας ἐπέρασαν μαζῆ του εἰς τὸ ἔργαστήριον τῆς Ἀκαδημίας τοῦ Μονάχου. Ἡτο δι' αὐτοὺς πάντοτε ὁ ἀγαθὸς πατήρ, ὁ ἀφελὴς ὅσον καὶ βαθὺς σύμβουλος, ὁ ὄποιος τοὺς ἐπροπόνει καὶ τοὺς ὀδήγει, διποις λέγει κάπου ὁ Μυσσέ, «ἔως εἰς τὸν βωμὸν τῆς Σκέψεως του».

«Ἐκαθίμεθα, γράφει εἰς ἐκ τῶν μαθητῶν του, κ' ἐκυπτάζαμεν τοὺς ἀμαυρούς μελαγχολικοὺς ὄφθαλμούς του. Ἀγάπη ἔλαμπε μέσα εἰς

αὐτοὺς—μόνον ἀγάπη. Καὶ ἡ ἀγάπη αὐτὴ διεχύνετο θαυμασίως εἰς τὰς καρδίας μας καὶ διαρκής εἰρήνη ἐβασίλευεν ἐντὸς μας, διὰν ἀφίναιμεν τὸν Διδάσκαλον.

“Οταν τὸν ἔζητησεν ἡ Κυθέρης νὰ ἔλθῃ εἰς τὰς Ἀθήνας διὰ ν' ἀναλάβῃ τὴν διεύθυνσιν τῆς καλλιτεχνικῆς σχολῆς, πόσην χαρὰν ἡσθάνθη! Μὲ ποίους παλμούς ἀνελογίζετο τὰς εὐδαίμονας ἡμέρας, αἱ ὁποῖαι τὸν ἐπερίμεναν ἐδῶ ὑπὸ τὸν γαλάζιον οὐρανόν, ὑπὸ τὸν χρυσὸν ἥλιον, μέσα εἰς τὰ μενεεδένια βουνὰ καὶ τοὺς ὄλοπράσιους κάμπους! Ἀλλὰ ἡ παλιννόστησις ἡτον ἀδύνατος τότε. Υπέφερεν ἀπὸ διαρκῆ κ' ἐξαντλητικὸν πυρετόν.

Κ' ἔγραφεν:

«Εἰπέ τους διτεῖς εῖμαι ἀκόμη ὁ ἕδιος· ἐκεῖνος τὸν ὄποιον εἴξευραν, διτεῖς ἔχω νοσταλγίαν καὶ διτεῖς εῖμαι βέβαιος διτεῖς ἀνειμποροῦσα νὰ ἔλθω αὐτοῦ καὶ νὰ ὑπάγωμεν διτοὺς ὅμου εἰς ἔν αὐτοῦ ἀκρογιάλι, διτοὺς ἐκεῖνο τοῦ Δαφνίου, διτοὺς εἰμεθι ἀλλοτε μαζῆ... θὰ ἐγινόμην ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ὑγιῆς».

Καὶ τώρα ὅποι ἐσπίνονεν ἡ λαμπτὰς ἡ φωτεινὴ τῆς ζωῆς τοῦ Διδασκάλου καὶ ἡ ἀκαμπτος “Ατροπος ἐκράτει ἀνοικτὸν τὸ στόμα τῆς ἀδυσωπήτου φαλίδος, κ' ἐφυλλορρόσουν γύρω κ' ἐξήνθιζον διλονὲν αἱ ἐλπίδες τῶν οἰκείων καὶ τῶν μαθητῶν καὶ τῶν φίλων· καὶ τώρα ὅποι ἡ βωβὴ δέησις καὶ ὁ βωβὸς κλαυθμὸς συνώδευε τὰς ὑστερινὰς ἀγαλαμπτὰς τῶν ἀστραπηθόλων ματιῶν του, καὶ ἡκούστο ἡ ἀγωνία τῆς μεγάλης ψυχῆς του, ἡ ὅποια ἐτάνυε τὰ πτερὰ διὰ τὸ τελευταῖον καὶ ἀγύριστον πτερύγισμα πρὸς τὸ κυανοῦν· καὶ τώρα, ὡσὰν παιδίον ἀσυλλόγιστον, ποτισμένον μὲ τὴν ἀγέραστον ἐλπίδα, δὲν ἤθελε νὰ πιστεύῃ τὸν θάνατον.

Κ' ἔγραφε κατὰ τὸν τελευταῖον Νοέμβριον, ἐνα μῆνα πρὸν κλείση τοὺς ὄφθαλμούς:

«Ἡ ἀγάπη ὅλων σας πρὸς με καὶ ὅλου τοῦ κόσμου, διτις μὲ ἐγνώρισεν αὐτοῦ καὶ ἐδῶ, μούφωνάζει μὲ φωνὴν δυνατὴν διτεῖς πρέπει ἀκόμη νὰ ζήσω καὶ θὰ ζήσω βεβαίως, διότι ἀνωτέρα δύναμις ἐπιβάλλει τοῦτο εἰς τὴν ψυχήν μου.

» Καὶ ἀν ἀκόμη ἐξακολουθῶν νὰ εἶμαι κλινήρως, καὶ ἀν μὲ καὶ ἡμέραν ὁ πυρετός, ἐν τούτοις ἔχω θάρρος καὶ τὴν πεποίθησιν διτεῖς ὅλα μας τὰ δινειρά θὰ πραγματοποιηθοῦν. . .

» “Ἐχω, ὡς βλέπεις, πυρετὸν ὅχι ἀπὸ ἐκεῖνον τὸν ἄγιον πυρετόν, διτις ἀναβιθάζει τὸν ὄνθρωπον εἰς τοὺς οὐρανούς, ἀλλὰ τὸν τῆς κολάσεως, διτις καταβάλλει δυνάμεις καὶ παραχλύει τὰς χειράς. Βλέπεις λοιπόν, διτεῖς δοκιμάζω καὶ πάλιν νὰ σοῦ παίξω ἐπὶ τῆς λύρας τῆς Μούσης”.

Κ' ἔπειτα τὸ τιμημένον του σῶμα τὸ ἐδέχθη ἡ ἀφρίλος γῆ τῆς ζενιτείας. Καὶ ὁ λίθος τὸν ὄποιον ἐκύλισαν ἐπάνω — ὅχι πάριος, ἀλλοίμονον! — θὰ δείχνῃ ἐπὶ καιρούς ποὺ ἐκοιμήθη τὸν δυτατὸν ἀνήρ ὑπέροχος. Μὲ ἀλγούς δάκρυα ἐπότισαν καὶ ποτίζουν τὸν λίθον σύζυγος καὶ τέκνα καὶ μαθητῶν καὶ συνάδελφοι καὶ φίλοι καὶ θαυμαστοί.

“Ἄλλος δύμως τύμβος, μέγχας αὐτός, ἀνεγέρτεις ὑψηλὰ εἰς γαλανούς αἰθέρας. Τὸν ἀνήγειραν ἡ λατρεία μας καὶ ὁ θαυμασμὸς πρὸς Σέ, μεγάλε. Ἐλλην, καὶ εἶνε αὐτός ἀσύλληπτος καὶ ἀνύμνητος ἀπὸ διανοίας, ἀφθαστος καὶ ἀστόλιστος ἀπὸ χειράς, ἀσράτος καὶ ἀβρετος ἀπὸ ὄφθαλμούς, ἀφίλτος καὶ ἀψαλτος ἀπὸ στόματα. Καὶ εἰς τὸν τύμβον αὐτὸν τὸν μέγαν ἔθασαν μὲ τὰ πτερὰ κουρασμένα ἀπὸ τὸν δρόμον τὸν μακρινὸν κ' ἐκύρτωσαν τὰ λευκὰ σώματα καὶ ἀκούμβησαν τὰ λευκὰ μέτωπα ἀδελφωμέναι μέσα εἰς χρυσῆν φωτονεφέλην ἡ Τέχνη ἡ Μεγάλη καὶ ἡ Ἀγάπη ἡ Γλυκεῖα.

ΑΓΙΣ ΘΕΡΟΣ

ΤΟ ΕΡΓΟΝ ΤΟΥ ΓΥΖΗ

ΓΝΩΜΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΩΝ :

Τοῦ ἐν Μονάχῳ τῆς Βαναρίας ἐσχάτως ἀποθανόντος ἐμπινευσμένον ζωγράφον Νικολάου Γύζη τὰ ἔργα μαρτυροῦντα τέχνην, μεγαλεῖον καὶ καλαισθησίαν. Ως ἀπομονὸς δὲ ἦτο ὠραῖος, εὐπροσήγορος καὶ εὐγενής.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΡΟΥΤΟΣ

Θαυμαστής καὶ λάτρος τῶν μεγάλων καὶ κλασικῶν τῆς δραχαιότητος διδασκάλων, ἐξήτει διπλόν την ἔξοχον φύσιν τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς καὶ δημιουργικὴ φαντασία τοῦ καλλιτέχνου μορφοῦται νῦν εἰς τὴν ἀρμονικὴν διαβάθμισιν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν γραμμῶν τῆς δευτέρας περιόδου. Ἐγκαταλείπει τὸ πεπαλαιωμένον σύστημα τῆς ζωγραφικῆς κατὰ συνθήκην καὶ διατητοῦ ποθούμενον, διαπλάσας ὠραίους καὶ γραφικοὺς Ελληνικοὺς τύπους, πρὸ τῶν διοίων οἱ μεγάλοι Γερμανοὶ συνάδελφοί του μετὰ θαυμασμοῦ ἀπεκαλύπτοντο καὶ παρεδέχθησαν ὡς γνήσια τοῦ καλλιτέχνου δημιουργήματα.

Τὰ ἔργα του, ἀπλᾶ εἰς τοὺς χρωματισμούς των, ἐμφαίνονται τὴν πλήρη περιπαθείας καὶ λεπτότητος ψυχῆς του, τὴν ἀρμονίαν καὶ μεγαλοπρέπειαν εἰς τὸ συνθέτειν καὶ τὴν περὶ τὸ σχέδιον ἀνστρούητη του.

Δ. ΓΕΡΑΝΙΩΤΗΣ

δύο χαρακτηριστικὰς περιόδους. Η πρώτη αἰσθητικὴ περίοδος ἀναφαίνεται ἀμέσως μετὰ τὴν ἐν τῇ σχολῇ τοῦ Πιλότου μαθητείαν, διτεῖς ἔξειλεσε τὴν ἀγγελίαν τῆς νίκης τῶν γερμανικῶν διπλων καὶ τὴν σειρὰν τῶν ἔργων ἐκ τοῦ ἐλληνικοῦ βίου.

Ἐν τοῖς ἔργοις τῆς πρώτης περιόδου διακρίνομεν τὴν ἐμφυτον ἐπαναστατικὴν τάσιν τοῦ πρωτοτύπου παλλιτέχνου: ἡ ἐπίδρασις τῆς διδασκαλίας τῆς σχολῆς τοῦ Πιλότου διαμάζεται σὺν τῷ χρόνῳ ἀπὸ τὴν ἔξοχον φύσιν τῆς ἐλληνικῆς ψυχῆς καὶ δημιουργικὴ φαντασία τοῦ καλλιτέχνου μορφοῦται νῦν εἰς τὴν ἀρμονικὴν διαβάθμισιν τῶν χρωμάτων καὶ τῶν γραμμῶν τῆς δευτέρας περιόδου. Ἐγκαταλείπει τὸ πεπαλαιωμένον σύστημα τῆς ζωγραφικῆς κατὰ συνθήκην καὶ διατητοῦ ποθούμενον, διαπλάσας ὠραίους καὶ γραφικοὺς Ελληνικοὺς τύπους, πρὸ τῶν διαγραμμισμὸν ἀνέφικτος δύναμις τοῦ διδασκάλου, ἡ σαφής καὶ ἀπέριττος ἐκδήλωσις τῆς ἐσωτερικῆς ἰδέας, ἡ γόνυμος φαντασία πρὸς ἀμείων παράστασιν τῶν προσωποποιουμένων ἀλληγορῶν μετὰ τῆς ἡρέμου ἐναρμονίσεως τῶν χρωμάτων ἀναδεικνύονται τὸν Ἐλληνηνα καλλιτέχνην ὡς γνήσια τοῦ καλλιτέχνου δημιουργήματα.

Νεάπολις

ΘΩΜΑΣ ΘΩΜΟΠΟΥΛΟΣ

“Οπως τὸ ἐθνικὸν λάβαρον τοῦ Γερμανοῦ εὐηγγείλοισατο τὴν ἐλευθερίαν τῆς Ἑλλάδος, οὕτω καὶ ἡ τέχνη τοῦ Γύζη ἀνήγειρε τὴν ἀναγέννησιν τῆς ἐλληνικῆς Καλλιτεχνίας.

Θ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

Τὸ ἔργον τοῦ περιφανοῦς Ἑλληνος καλλιτέχνου Νικολάου Γύζη δυνάμειθα νὰ κατατάξωμεν εἰς

Εἰς τὴν μηήμη τοῦ Νικολάου Γύζη, τοῦ διττᾶς ἀγαπητοῦ μου, τοῦ συναδέλφου καὶ φίλου μου, ἀκόμη διλύγα εἰλικρινῆ δάκρυνα θὰ χύσω. Ο θάνατος, διτις προσώρως τὸν ἀφήρασεν ἐν πλήρει δράσει καὶ ἀκμῆ ἔτι τοῦ ταλάντου του, διθάνατος του δι πρόωρος μ' ἐστέρησε τῆς γλυκυτάτης ἐλπίδος, τὴν διποίαν ἔτερεφον ἀπὸ τῆς ἐνταῦθα ἐλεύσεώς μου, διτεῖς θὰ τὸν εἶχον συμμα-

χητήν εἰς τὸν πολύμοχθον ἐν Ἑλλάδι ἀγῶνα τῆς Τέχνης, πεποιθώς ὅτι ἡ καλλιτεχνικὴ κατάρτισις καὶ μόρφωσίς του μεγάλως θὰ συνετέλει εἰς τὴν κατανόησιν τοῦ Καλοῦ ἐν τῇ χώρᾳ μας.

Τὸ ἔργον του, τὸ δόποιον δεόντως ἔξειμήθη ὑπὸ τοῦ παρόντος, θὰ τὸ κοίνη τὸ μέλλον. Ἐγὼ δικοῦμαι νὰ ἐκφράσω καὶ πάλιν τὴν λόπην μου καί, ἀφοῦ ἐπαινέσω τὴν διεύθυνσιν τῶν «Παραθηγαίων» διὰ τὴν ἔκδοσιν τοῦ τιμητικοῦ καὶ ἐπιμημοσύνου τούτου τεύχους, νὰ εὐχηθῶ δπως ἡ Κυβέρνησις, ἐν τῇ ὑψηλῇ αὐτῆς ὑπὲρ τῆς τέχνης μερίμνῃ, εὐδοκήσῃ ν' ἀγορασθῶσιν, ἀν δχι πάντες, μέρος τούλλαχιστον τῶν καταλειφθέντων πινάκων του πρὸς πλοντισμὸν τῆς ἐν Ἀθήναις καταρτιζομένης Πινακοθήκης, ἵστορος τὴν τιμὴν νὰ είμαι ἔφορος.

Γ. ΙΑΚΩΒΙΔΗΣ

Ο Γύζης ἔξήτησε τὴν τέχνην ἐν τῇ ἰδέᾳ. Ἐν τῇ πρώτῃ περιόδῳ τοῦ καλλιτεχνικοῦ του σταδίου ἀπέδωκε τὴν φύσιν ἐν τῷ ἐκπάγλῳ τῆς κάλλει εἴτε ἔστρεψεν ἐν ἑαυτῷ τὸ βλέμμα καὶ ἀπὸ τὴν ψυχήν του ἥντλησεν εἰκόνας· ἐθυσίασε τὸ χρῶμα εἰς τὴν γράμμην, τὸ ἄπλετον φῶς εἰς ἡμίφως ποιήσεως ὀνειρώδους. Ἐπέντυχε τελείως; Δὲν ἔχω τὴν τόλμην ν' ἀποφανθῶ. Γνωρίζω μόνον ὅτι τὸν ἡσθάνθην πλειότερον ὑπὸ τὴν ἴδιοτητα ταῦτην.

ΒΥΡΩΝ ΚΟΝΤΟΠΟΥΛΟΣ

Ἐνόων τὸν θαυμασμὸν μου μετὰ τοῦ θαυμασμοῦ τόσων ἄλλων καλλιτεχνῶν, οἵτινες ἔξειμησαν δεόντως τὸν ἔξοχον ζωγράφον μας.

ΣΟΦΙΑ ΛΑΣΚΑΡΙΔΟΥ

Ο Γύζης κατ' ἐμὲ ἦτο αὐτὴ ἡ καλλιτεχνία· τοῦτο δὲ καταδείκνυται ἴδιως εἰς τὰς τοσοῦτον θαυμασθείσας ἀλληγορίας, αἵτινες εἶνε ἀποκύματα τοῦ μεγαλοφυοῦς πνεύματός του.

Ν. ΛΥΤΡΑΣ

Ο Γύζης κατὰ τὸ πρῶτον στάδιον τὸν ἔργον του ἦτο διακεκομένος ζωγράφος, κατὰ δὲ τὸ δεύτερον ἦτο γνήσιος καλλιτέχνης καὶ δι πρῶτος Ἑλλην μετὰ τὴν ἀναγέννησιν τῆς Ἑλλάδος. Ως ζωγράφος ἥρεσεν εἰς τὸν πολλοὺς, ὡς καλλιτέχνης εἰς ἐκείνους μόνον, οἱ δόποιοι ἡδύνταρτο νὰ τὸν ἐννοήσουν. Ως καλλιτέχνης πάντοτε μ' ἐνεθονούσαε καὶ ἡ ποίησις τῶν ἔργων του μὲ ἥραγκαζε πάντοτε νὰ τὰ ζητᾶ, ἐνῷ ὡς ζωγράφος ἀπλῶς μοῦ ἥρεσε.

Βιέννη

Κ. ΠΑΡΘΕΝΗΣ

Ἐγνώσια προσωπικῶς τὸν Γύζην πρὸ τοιῶν μόλις ἐτῶν ἐν Ἀθήναις. Ἐκ τῶν ἔργων του τὸν ἐφανταζόμην ἐν τῇ ἀκμῇ τῆς ἡλικίας, ἔνθαδόν, ὑψηλόν, μᾶλλον τραχὺν καὶ νευρικόν. Καὶ εὐρέθην ἐνώπιον γέροντος, μικροῦ μᾶλλον ἀραστήματος, δύμιοντος βραδέως καὶ μὲ φωνὴν γλυκυτάτην. Μοῦ ἔκαμαν ἐντύπωσιν οἱ δοφθαλμοί του. "Οταν κατὰ τὴν συνδιάλεξιν ἐξωγονοῦντο, ἐξέβαλλον ἀστραπάς. Μόνον εἰς τὸν δοφθαλμούς του εὗρισκα τὸν Γύζην δπως τὸν εῖχα φαντασθῆ.

Πρώτην φοράν ἔργον τοῦ Γύζη εἶδα εἰς τὴν ἐν Παρισίοις Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τοῦ 1878. «Τὸν Ἀρραβώνας τῶν Παΐδων». Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἡ εἰκὼν αὐτῆς τόσον ἐκίνησε τὸ ἐνδιαφέρον μου, ὥστε ἥγιόρασα φωτογραφίαν τῆς καὶ πολλάκις εὑρεθεὶς εἰς ἀμηχανίαν διὰ λεπτομέρειαν τινὰ τοῦ ἐλληνικοῦ ἐνδύματος προσέφενγα εἰς αὐτήν.

Ο θαυμασμός μου οὗτος πρὸς τὴν ἐθνογραφικὴν ἀκρίβειάν του δὲν ἐλαττόνει τὸν θαυμασμόν μου πρὸς τὴν σοφὴν σύνθεσιν τῶν εἰκόνων του καὶ διὰ τὸ σχέδιόν των τὸ τόσον καθαρόν.

Κατὰ τὴν ἐν Μονάχῳ μακρὰν διαμορήν του ἡ τέχνη τοῦ Γύζη ἔλαβεν ἄλλην διεύθυνσιν. Η νέα τάσις του ἦτο καταφανής εἰς τὰ ἔργα, τὰ δποῖα ἔστειλεν εἰς τὴν τελευταίαν Παγκόσμιον Ἐκθεσιν τῶν Παρισίων. Ο μέγας πίναξ του, δ ἐκτεθεὶς εἰς τὸ γεωματικὸν τρίγμα, ἐνεῖχε γλυκεῖαν ἀρμονίαν, διπλαίνοντας ὀνειρώδεις τόνους· ποίαν δὲ ἀντίθεσιν ἀπετέλει πρὸς ἄλλο αὐτοῦ ἔργον, εἰς τὸ

δποῖον ἡ παλμώδης ζωὴ τοῦ ζωγράφου ἔψαλλεν δληγή τὴν κλίμακα τῶν χωράπτων!

Κάρολος

Θ. ΡΑΛΛΗΣ

ματά του δχι μόνον ἐπροξένει δι Γύζης καλλιτεχνὴν ἀπόλαυσιν, ἀλλὰ συνέτεινε δι αὐτῶν ὑπὲρ πάντα ἄλλον πρὸς ἐξύψωσιν τοῦ αἰσθήματος, ἀληθῆς ἀπόστολος τοῦ σκοποῦ ἐν γένει τῆς καλλιτεχνίας πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα.

Μόραχον

Σ. ΣΑΒΒΙΔΗΣ

Ο Γύζης ὑπῆρξεν ἔξοχος ἀνθρωπός καὶ ἔξοχότερος καλλιτέχνης. Τὰ ἔργα του δὲ ἐθαύμασα πάντοτε.

Γ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΞ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΤΟΥ ΓΥΖΗ:

Εἰς τὸ μέσον καὶ ἄπωθεν τοῦ διπλώματος, μα-
κράν, φαίνονται τὰ ἐρείπια τοῦ Παρθενῶνος.
Ἐπ' αὐτῶν κυματίζει ἡ Ἑλληνικὴ σημαία. Περὶ
τὸν Παρθενῶνα προβάνει λαμπαδηφορία, τῆς
ὅποιας τὰ φῶτα καὶ οἱ καπτοὶ μόνον φαίνονται
καὶ προχωρεῖ πρὸς τὰ πρόσω. Ὅποισθεν τῶν
ἐρειπίων, διασκορπίζων τὸν πυκνὸν καπνόν,
φαίνεται ἀνυψούμενος μέγας φοίνιξ.¹ Εμπρὸς δε-
ξιᾶ, ἀναφαίνεται ἡ πάλιν ἐμψυχωθεῖσα "Ἀπτερος
Νίκη, ὡς ἄγαλμα ὥραῖον καὶ ζωντανόν, κρα-
τοῦσα κλάδον ἑλαίας, δπως εὐαγγελίσῃ τὴν εἰς
τὸ ἀπέναντι μέρος καθημένην Ἑλλάδα. Ἡ" Απτε-
ρος Νίκη τρέχουσα σταματᾷ ὅπως μὴ ταράξῃ
αὐτήν, ἀκούοντας ἔκτελούμενον παρὰ τοῦ δυσθενε-
αὐτῶν ἴσταμένον χρόνον ὕμνον παλαιᾶς λαμπρᾶς
ἐποχῆς καὶ βυθισμένην εἰς ἀναμήσεις. Εἰς τὸ
θέαμα τοῦτο πετοῦν αἱ γλαῦκες ἐκ τῶν ἐρειπίων
καὶ μία, ἡ τῆς Ἀθηνᾶς, προχωρεῖ νὰ καθίσῃ πλη-
σίον τῆς Ἑλλάδος ἐπὶ τοῦ μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ
Νίκης ἀναγλύφου, τοῦ παριστάνοντος διλυμπια-
κούς ἀγῶνας.

Ἡ περιγραφή μου εἶναι ἀσχημος, πιστεύω ἡ
ζωγραφιά μου νὰ εἴνει δραιοτέρα.

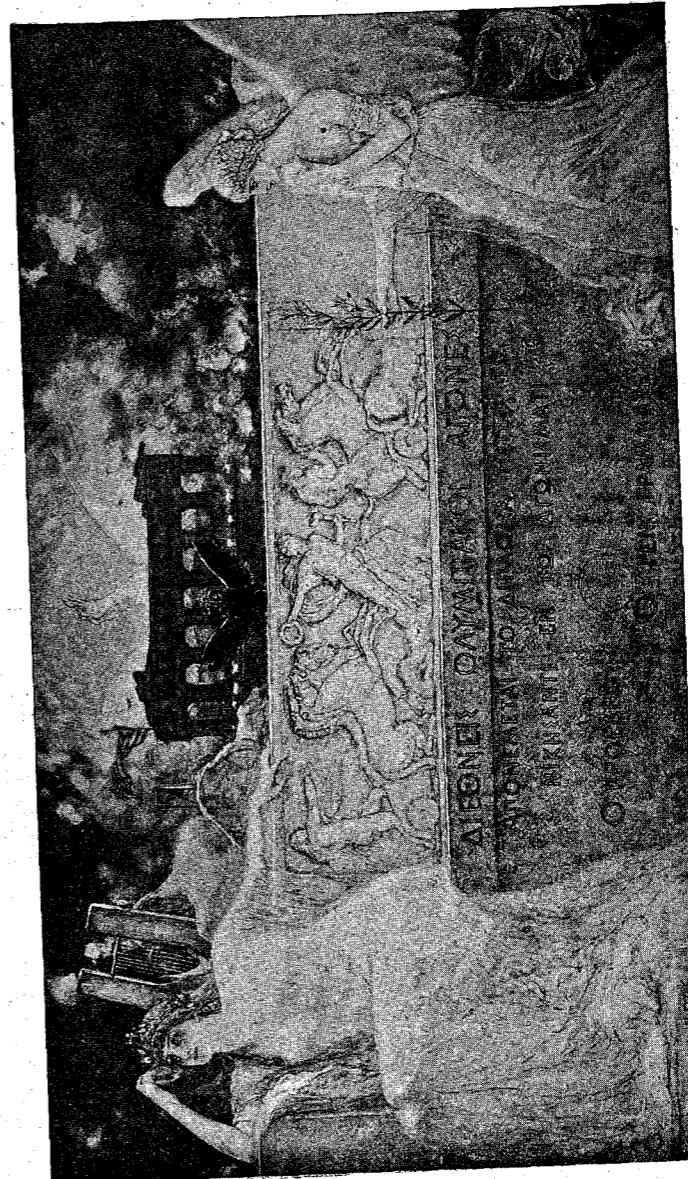
1896

Πόλεμος! Τὸ φρικωδέστερον τοῦτο προϊὸν
τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης
ἰσχύος, τὸ τερατούργημα τοῦτο τῆς πνευματικῆς
δυνάμεως τοῦ ἀνθρώπου, εἶναι βεβαίως οὐχὶ τοῦ
Θεοῦ ἔργον, δοτις ἐπλασεν αὐτὸν κατ' εἰκόνα καὶ
δμοίωσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνεπεύσθη ὑπὸ τοῦ Σα-
τανᾶ, δοτις ἦτο δυσθενετοῦ Θεοῦ κεκρυμμένος
καθ' ἥν στιγμὴν δοτις ἐνεφύσησεν εἰς τὸ
ῶραιον πλάσμα τον τὴν πνοήν. Τόσον τὰ ἀτομα
ὅσον καὶ τὰ ἔθνη κατέχονται ὑπὸ τοῦ αἰσθή-
ματος τοῦ κατακτῆν, τῆς ἀπλησίας καὶ τοῦ
ἔγωγμος...

1897

Σοῦ ἀπαρτῶ εἰς τὴν ἰδέαν σου. Τὸ πνεῦμα
τὸ ὅποιον κατέχουν δλοι οἱ ἀνθρωποι εἶναι καὶ
αὐτὸ ἐξ οὐρανοῦ, δπως καὶ ὁ ἀνθρωπος αὐτὸς
ἀλλ' ἐπειδὴ ἡ φύσις παίζουσα δημιουργεῖ καὶ ὁ
μέγας τῆς κανὼν εἶναι ἡ συντήρησις τοῦ εἰδους
καὶ ἡ ποικιλία, εἰς τὸν μὲν δίδει (χωρὶς νὰ τὸ
θέλῃ) διλγάτερον πνεῦμα, εἰς τὸν δὲ περισσότε-
ρον σπανίως τὸν ἀφίνει χωρὶς αὐτό, δπως καὶ
σπανίως σπαταλᾶ αὐτὸ εἰς ἐν ἀτομον. Τόσον
λοιπὸν τὸ πολὺ ὅσον καὶ τὸ δλίγον εἶναι ἀνάγκη
νὰ καλλιεργηθοῦν ἐκ νηπιότητος, ὡς τὸ ἐκλε-
κτότερον ἀνθρο τοῦ οὐρανοῦ, δπερ καλλιεργού-
μενον φθάνει εἰς τὰ ὑψη, δπόθεν κατῆλθε, καὶ
ζητεῖ μεγαλείτερον φῶς, τὸ φῶς τῆς ἀληθείας,
ζητεῖ (ἀλλὰ ματαίως) τὸν Θεὸν τὸν Δημιουρ-
γόν του. Μὲ τοῦτο ἐννοῶ δι τοῦ κάθε θυητὸς
ἔχει τὸ πνεῦμά του, ἀλλὰ τοῦτο πρέπει νὰ καλ-
λιεργηθῇ, νὰ μεγαλώσῃ, νὰ εὐρυνθῇ, καὶ δταν
εἶναι τοιαύτης φύσεως ὥστε νὰ δύνανται νὰ διέρ-
χωνται δι' αὐτοῦ αἱ ποιητικαὶ φαντασίαι καὶ τὰ
φενγαλέα δνειρα, μοῦ φαίνεται δι τὰ παραδείγ-
ματα μᾶς διδάσκουν δι τὸ μεταξὺ τῆς συλλή-
ψεως καὶ τῆς ἀποτυπώσεως αὐτῶν εἰς ἔργα
ὑπάρχον μέρα διάστημα καταντᾶ ἀνθρώπινον καὶ
ἐπομένως δυνατόν.

"Οταν τὸ πνεῦμα εἶναι εἰς ὑγιᾶ κατάστασιν καὶ
ἔχῃ θέλησιν οιδηρᾶν, τότε τρυπᾶ βουνὰ ἐν ἀνάγκῃ,
καὶ κάμει τὸν τραυλλζοντα Δημιουρένη, τὸν μεγα-
λείτερον ἔγτορα τῆς οἰκουμένης. Λοιπὸν τὸ πρῶ-
τον εἶναι ἐξ οὐρανοῦ, ἀλλὰ καλλιεργούμενον
εὐρύνεται, τὸ δεύτερον εἶναι τὸ μέσον δια τοῦ
ὅποιον θὰ ἐκφρασθῇ τὸ πρῶτον εἶναι τὸ τεχνι-
κὸν μέρος λόγου ἡ τέχνης, τὸ δποῖον ἐὰν ἔχῃ
τις οιδηρᾶν θέλησιν, ὡς λέγω, καὶ δὲν τὸν τρο-
μάζῃ δ ἀγωφερῆς καὶ ἀκανθώδης δρόμος, καὶ
δὲν παρεμποδίζῃ αὐτὸν ἡ ἔλλειψις ὑγιείας καὶ
μέσων, ἡ ἐκτέλεσις εἶναι δυνατή.

ΤΟ ΔΙΠΛΩΜΑ ΤΟΝ ΟΛΥΜΠΙΑΚΩΝ ΑΓΩΝΩΝ

Μοῦ ἐνέπνευσε μὲν τὴν Λόξαν ὁ δαμόνιος Σολωμός, ἔχει δῆμος τὸ πνεῦμα μον, τὴν καρδία μον καὶ ἐν μέρος τῆς ζωῆς μον μαζύ της.

1899

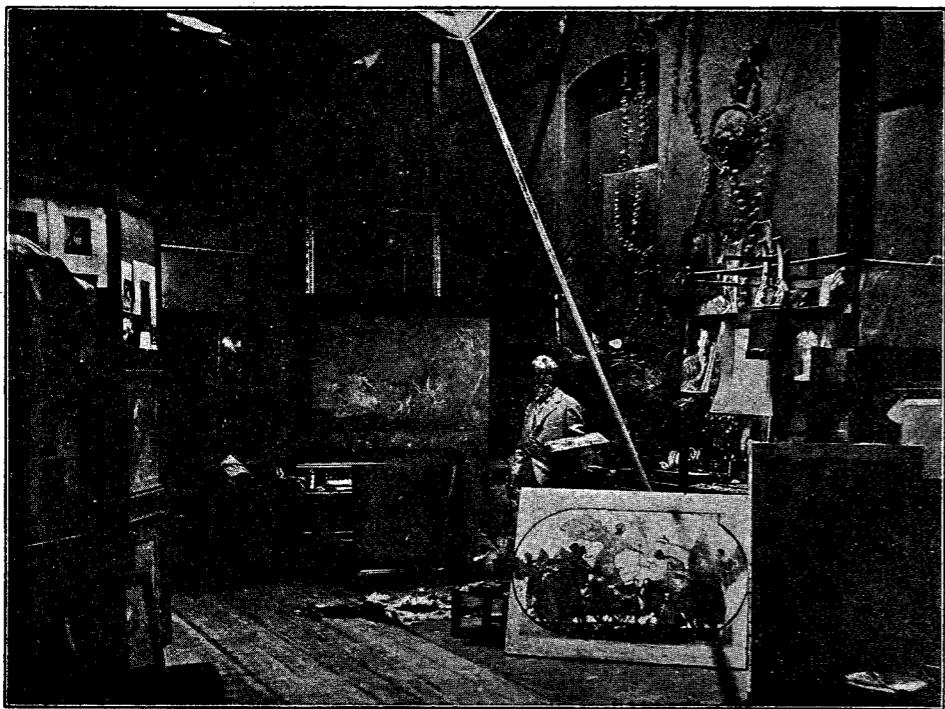
Ως γνωρίζεις, ἡ εἰκὼν τῆς Ἀποθεώσεως τῆς Βαναρίας ἥτο δι' ἐμὲ ἔνα μεγάλο καὶ ὑψηλὸν βουνόν. Ἐπὶ τέλους ἔφθασα τὴν κορυφήν του καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἶδα τὴν οὐρανίαν κατοικίαν τῆς Ἁγίας Τέχνης, εἶδα τὸ μεγαλεῖόν της τὸ θεῖκόν. Ἐκάθητο ἐπὶ τοῦ θρόνου της καὶ πέριξ εἶχε τοὺς μεγίστους Ιερεῖς της, τοὺς μεγίστους καλλιτέχνας δῶλων τῶν μεγάλων ἐποχῶν, οἵτινες τῆς προσάρτερον θυσίας. Εἰς τὸ ὄντερον αὐτὸ τῆς ζωῆς μον, εἰς τὸ φάσμα αὐτό, ἐλησμόνησα δολοτελῶς τὸν ἑαυτόν μον καὶ τὸ καθῆκόν μον πρὸς

τὴν ὑγείαν μον. Τὸ πνεῦμά μον κατήντησεν εἰς μεγάλην νευρικὴν ἀδυναμίαν, καὶ θὰ ενδισκόμην εἰς πέλαγος ἐὰν δὲν εἶχα τὴν βεβαιότητα ὅτι ἡ εἰκὼν μον ἡρεσεν ἀνεξαιρέτως εἰς δλους . . .

Πολλὰ ἔλαβον γράμματα ἐντρέπομαι νὰ σοῦ γράψω πᾶς μὲ θεωροῦν καὶ μὲ δρομάζονν. Ὄλα αὐτὰ ἐφαίνοντο ὡς νὰ μὲ ἐξεκούραζαν, ἀλλ' ἡμην ἥδη σωματικῶς σχεδὸν κατεστραμμένος . . .

Ἐλπίζω ὅτι ἀναλαμβάνων νέας δυνάμεις θὰ δυνηθῶ ποτε νὰ παροντιάσω εἰς τὸν κόσμον ἐκεῖνο τὸ δποῖον διὰ τὴν ἀγίαν μον Τέχνην ἥσθανθην καὶ ὅτι ἐὰν ἐπανέλθω εἰς τὸν κόσμον θὰ εὐχηθῶ νὰ ἔλθω εἰς λαμπρὰν ἐποχὴν καὶ τότε θὰ γείνω καὶ πάλιν ζωγράφος.

1900

Τὸ ἐν Μονάχῳ ἐργαστήριον τοῦ Γύζη.

ΕΚ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

ΤΟΥ ΓΥΖΗ :

Πλῆρες σχέδιον εἶχε καταρτίσει, δισθενής ἐπὶ τῆς ςλίνης, δ Γύζης διὰ τὴν ἀναδιογάνωσιν τῶν καλλιτεχνικῶν σχολῶν τοῦ ἥμετέρου Πολυτεχνείου. Εἶχε δὲ καλέσει παρ' ἑαυτῷ καὶ τρεῖς καλλιτέχνας τοῦ Μονάχου, μεθ' ὧν συνειργάσθη ἐπὶ τοῦ σχεδίου καὶ τοὺς δποίους ἐσκόπει νὰ φέρῃ μαζί τον κατερχόμενος εἰς τὴν Ἑλλάδα.

Ἐν τῷ πατρικῷ οἴκῳ τοῦ Γύζη, ἐν Τήρῳ, ὑπῆρχεν ἀνηρτημένη ἐντὸς πλαισίου ςλκογραφία τις παριστῶσα ἐν τῶν ἀνδρῶν τοῦ ἀγῶνος.

Ο μικρὸς Νικόλαος, πενταετής μόλις, ἐπὶ ςλρας ἐμενεν ἐνώπιον τῆς ςλκογραφίας, παρατηρῶν προσεκτικῶς αὐτήν.

Ἡμέραν τινά, καθ' ἣν ἀπονοίαζεν ἡ μήτηρ ἐκ τῆς οἰκίας, κατώρθωσε νὰ καταβιβάσῃ τὴν εἰκόνα καὶ ἀφοῦ ἐπεξειργάσθη αὐτὴν καὶ ἐκ τοῦ πλησίου, ἔλαβε τεμάχιον ςάρτου καὶ μολυβδίδα καὶ ἤρχισε νὰ τὴν ἀντιγράψῃ.

Τὸ πρῶτον ἔργον τοῦ μικρὸς ἀπεπεράτωσε μετά τινας ἡμέρας, τῇ ἀδείᾳ τῆς μητρός του· φαίνεται δέ, ὡς δ ἴδιος διηγεῖτο κατόπιν, ὅτι τὸ ἀντίγραφον ὀμοίαζε πολὺ μὲ τὸ πρωτότυπον.

Μετὰ ἐν τοῖς ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ὁ πατήρ τον ἀποκατέστη οἰκογενειακῶς ἐν Ἀθήναις.

Ἄλλ' ἡ ςλκογραφία; . . . εἶχε παραμείνει ἐν Τήρῳ, δὲ μικρὸς Νικόλαος ἐμενεν ἀργός.

Ἡ γείτων, μετὰ τῶν τέκνων τῆς ὀποίας ἐπαιζεν ἐν Ἀθήναις, ἔτυχε νὰ ἔχῃ ἀνηρτημένας εἰς τὸν οἰκόν της δύο ςλκογραφίας!

Ο Γύζης ἐβασάνιζε τὴν μητέρα τον καθ' ἐπάστην, παρακαλῶν αὐτὴν νὰ ζητήσῃ τὰς ςλκογραφίας, ὅπως τὰς ἀντιγράψῃ.

Τὸ πρῶτον ἐν Αθήναις ἐργαστήριον τοῦ Γύζη.

Ἡ μήτηρ ἐδίσταζε, διότι δὲν ἐγνώριζε πολὺ τὴν γειτόνισσαν, καὶ δὲν ἥθελε νὰ τὰς ζητήσῃ.

Τέλος δ μικρὸς μόνος του ἐζήτησε τὰς ςλκογραφίας ἀπὸ τὴν καλὴν γειτόνισσαν.

Τῷ ἐδόθη πρῶτον ἡ μία, τὴν δποίαν καὶ ἀντέγραφεν δ ἔξαετης Γύζης τοσοῦτον πιστῶς, διστε ἡ ὄμοιότης τοῦ ἀντιγράφου πρὸς τὸ πρωτότυπον ἐξέπληξε τοὺς πάντας. Κατόπιν ἀντέγραψε καὶ τὴν ἀλλην μετὰ τῆς αὐτῆς ἐπιτυχίας.

Ἐκτοτε, παρὰ τὴν ἀντίστασιν τοῦ παρός, ἐπεδόθη κρύφα τὸ πρῶτον εἰς τὴν ζωγραφικήν, τῆς μητρός ςοργογόνης αὐτῷ τὰ ςλικά, κατόπιν δὲ εἰσήχθη ὑπὸ τοῦ πατρός, πεισθέντος περὶ τῆς κλίσεως τοῦ παιδός, εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον.

Ο Γύζης εἰσῆλθεν εἰς τὸ Πολυτεχνεῖον ὀκταετής. Ο πατήρ τον ἐδήλωσεν ὅτι ἦγεν ἥδη τὸ δωδέκατον ἔτος, διότι διὰ ἐδήλωστο ἡ ἀληθῆς ἡλικία του δὲν θὰ ἔγινετο δεκτὸς ὡς πολὺ μικρός.

Τιο δ πρῶτος τῆς τάξεως του, ἡρίστενε πάν-

τοτε εἰς δόλους τοὺς διαγωνισμούς καὶ διετήρησε τὰ πρωτεῖα καθ' ὅλας τὰς τάξεις τοῦ Πολυτεχνείου. Τὸ αὐτὸν ἐγένετο καὶ ἐν Μονάχῳ.

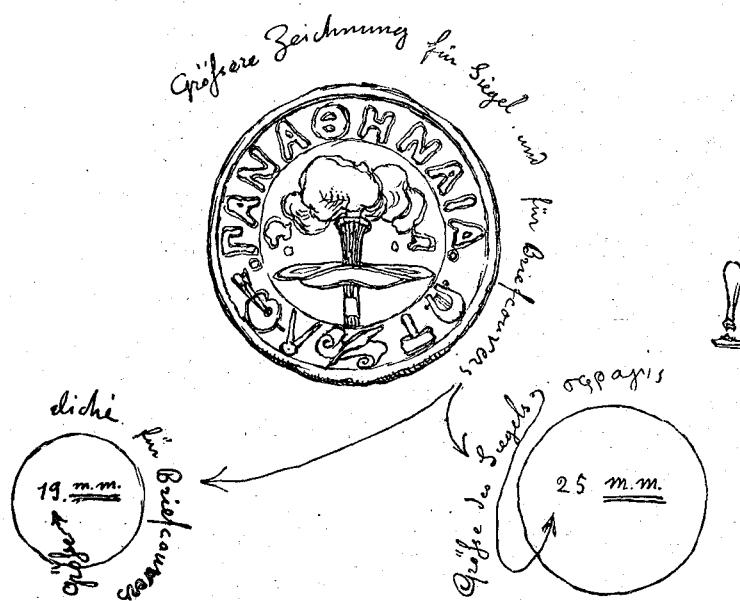
Ὑάπα καὶ ἡσθάνετο βαθεὶὰ τὴν μουσικὴν. Νέος εἶχε διδαχθῆ βιολί, τὸ δποῖον, σκονισμένον καὶ λησμονηθέν, ἀπέκειτο μέχρις ἐσχάτων εἰς μίαν γωνίαν τοῦ ἔργαστηρίου του. Συγχρὰ ἔλεγεν εἰς τὴν κόρην του νὰ τοῦ παῖζῃ εἰς τὸ πιάνο, τὸ δποῖον εἶχε πάντοτε εἰς τὸ ἔργαστήριον. Καὶ εἰργάζετο ὑπὸ τοὺς μελωδικοὺς τόνους του.

Πέροισιν, ὅταν ἐπανεῖδεν ἐν Μονάχῳ τὴν «Δέξιαν» του, τὴν δποίαν εἶχε στείλει εἰς τὴν τελευ-

ταίαν "Εκθεσιν τοῦ Ζαππείου, μὲ παράπονον, σχεδὸν μὲ πικρίαν, εἶπε :

— Τὴν ἀνειρευόμονν ἐκεῖ κάτω εἰς τὸν ἔλληνικὸν οὐρανόν. Μὰ κανεὶς δὲν τὴν ἡσθάνθη, δὲν τὴν ἐνόησεν.

"Οταν δὲν ήμετερος Διευθυντής τοῦ ώμίλησε περὶ «Παναθηναίων», τὰ δποῖα ἥσαν ἀκόμη ἐν σχεδίῳ, αὐθόρυμητος ἀνέλαβε νὰ σχεδιάσῃ τὴν σφραγίδα τοῦ ἔργου καὶ τὸ ἔξωφυλλον. Καὶ ἡ μὲν σφραγὶς τὸ στολίζει ἥδη δυστυχῶς τὸ δεύτερον δὲν ἐπρόφθασε νὰ τὸ ἐκτελέσῃ. Ἐπῆλθε σοβαρωτέρα ἡ ἀσθένειά του καὶ δὲν ἡμιπόρεσε πλέον ν' ἀναλάβῃ.

Η σφραγὶς τῶν «Παναθηναίων».

Αὐτόγραφον Ρόζη.